

HIJ IS VERREZEN!

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT / P106088

V. U. : A. VAN DER SCHRAELEN, DRIESHEIDE 45, B-2980 ZOERSEL

NR. 93 / MEI-JUNI 2018

AFGIFTEKANTOOR : ANTWERPEN X

OPEN BRIEF VAN TOT HET KATHOLIEK GELOOF BEKEERDE EX-MOSLIMS AAN PAUS FRANCISCUS

Kerstmis 2017

Allerheiligste Vader

VERSCHILLENDE onder ons hebben herhaaldelijk en sinds verscheidene jaren getracht contact met u op te nemen, maar we hebben nooit de minste bevestiging van ontvangst van onze brieven of verzoeken om een ontmoeting gehad.

U houdt niet van plichtplegingen, evenmin als wij. Laat ons dan ook zeer openhartig aan u zeggen dat we uw onderricht aangaande de islam niet begrijpen, zoals we dat bv. lezen in de paragrafen 252 en 253 van *Evangelii gaudium*, omdat het zich blijkbaar geen rekenschap geeft van het feit dat de islam, die NA Christus komt, een Antichrist is (cf. 1 Jo 2, 22) en wel een van de meest gevaarlijke, omdat hij zich voorstelt als de vervolmaking van de Openbaring waarvan Jezus slechts een profeet zou geweest zijn. Als de islam in zichzelf een goede religie is, zoals u lijkt te leren, waarom zijn wij dan katholiek geworden? Trekken uw woorden niet de gegrondheid in twijfel van de keuze die wij gemaakt hebben... met gevaar voor ons leven? De islam schrijft voor afvalligen de dood voor (Koran IV, 89; VIII, 7-11), weet u dat wel? Hoe is het mogelijk om het islamitisch geweld te vergelijken met vermeend christelijk geweld? « *Wat heeft het licht met duisternis te maken? Wat overeenkomst is er tussen Christus en Belial? Wat heeft de gelovige met de ongelovige gemeen?* » (2 Co 6, 14-15). In overeenstemming met Zijn onderricht (Lc 14, 26) hebben wij Hem, Christus, boven ons eigen leven gesteld. Zijn wij niet goed geplaatst om met u over de islam te spreken?

In werkelijkheid zijn wij, vermits de islam wil dat wij zijn vijanden zijn, dat ook echt. Al onze betuigingen van vriendschap zullen daar niets aan veranderen. Zoals het een Antichrist betaamt, bestaat de islam enkel als een vijand van allen: « *Tussen ons en jullie is er vijandschap en haat voor altijd, totdat jullie geloven in Allah alleen!* » (LX, 4). Voor de Koran zijn christenen « *slechts onreinheid* » (IX, 28), « *de ergste producten van de Schepping* » (XCVIII, 6), allemaal « *veroordeeld tot de hel* » (IV, 48). Daarom moet Allah hen uitroeien (IX, 30). Men moet zich niet laten bedriegen door de koranverzen die zogezegd verdraagzaam zijn, want die zijn allemaal geannuleerd door het “vers van het Zwaard” (IX, 5). Terwijl het Evangelie de blijde boodschap brengt van de voor de redding van allen gestorven en verrezen Jezus, vervulling van het Verbond dat met het joodse volk is begonnen, heeft Allah niets anders te bieden dan oorlog en het vermoorden van de « ongelovigen » in ruil voor zijn paradijs: « *Zij strijden op de weg van Allah, zij doden en worden gedood* » (IX, 111).

Wij gooien islam en moslims niet op één hoop, maar als de “dialogue” voor u de weg van de vrede is, dan is hij voor de islam slechts een andere manier van oorlogvoering. Naïviteit tegenover de islam, zoals vroeger tegenover nazisme en communisme, is suïcidaal en zeer gevaarlijk. Hoe kan u spreken over vrede en borg staan voor de islam, zoals u lijkt te doen: « *Uit ons hart de ziekte verdrijven die onze levens vergiftigt... Dat zij die christen zijn dat mogen doen met de Bijbel en zij die moslim zijn met de Koran* » (Rome, 20 januari 2014)? Dat de Paus de Koran lijkt voor te houden als weg naar het heil, is dat niet verontrustend? Zouden wij soms moeten terugkeren naar de islam?

Wij smeken u in de islam geen bondgenoot te zoeken in de strijd die u voert tegen de machten die de wereld proberen te overheersen en te onderwerpen, want zij staan in werkelijkheid allemaal in eenzelfde totalitaire logica die gebaseerd is op de verwerping van het koningschap van Christus (Lc 4, 7). Wij weten dat het Beest van de Apocalyps, dat de Vrouw en haar Kind probeert te verslinden, meerdere koppen

heeft... Allah verdedigt dergelijke bondgenootschappen overigens (Koran V, 51)! En vooral, de profeten hebben Israël altijd verweten dat het zo bereidwillig was om bondgenootschappen met vreemde machten te sluiten, ten koste van het absolute vertrouwen dat men in God moet stellen.

Zeker, de verleiding is groot te denken dat het afsteken van een islamvriendelijk betoog christenen in islamitisch geworden landen een overmaat aan lijden zal besparen. Maar afgezien van het feit dat Jezus ons geen andere weg gewezen heeft dan die van het Kruis, zodat we daarin onze vreugde moeten vinden en het niet moeten ontvluchten met alle verdoemden, twijfelen wij er niet aan dat alleen het verkondigen van de Waarheid mét het heil ook de vrijheid zal brengen (Jo 8, 32). Onze plicht is te getuigen van de waarheid « *te pas en te onpas* » (2 Tim 4, 2) en onze glorie is te kunnen zeggen met Sint-Paulus: « *Ik was besloten onder u niets te kennen dan Jezus Christus, en wel de gekruisigde Christus* » (1 Co 2, 2).

Terwijl president Erdogan zijn landgenoten vraagt zich niet te integreren in hun [Europese] gastlanden, terwijl Saoedi-Arabië en alle oliemonarchieën geen enkele vluchteling opnemen [...] predikt u, Heilige Vader, de verwelcoming van de migranten, zonder rekening te houden met het feit dat het om moslims gaat; nochtans verbiedt het apostolisch gebod dat: « *Wanneer iemand bij u komt en deze leer [van Christus] niet verkondigt, dan moet gij hem niet in uw huis ontvangen noch een groet tot hem richten. Want wie een groet tot hem richt, neemt deel aan zijn boze werken* » (2 Jo 10-11). En: « *Wanneer wijzelf, of zelfs een engel uit de hemel, u een ander Evangelie zouden verkondigen dan wat wij u verkondigd hebben, hij zij vervloekt!* » (Gal 1, 8-9).

Wanneer Jahweh in het Oude Testament opdraagt om vreemdelingen goed te behandelen omdat de Joden zelf vreemdelingen in Egypte zijn geweest, is dat op voorwaarde dat de vreemdeling zich zo goed assimileert met het uitverkoren volk dat hij er de godsdienst van aanneemt en pratkeert... Nooit is er sprake van het ontvangen van een vreemdeling die zijn religie en gebruiken behoudt! Daarom begrijpen wij niet dat u ervoor pleit dat moslims hun godsdienst in Europa beoefenen. De betekenis van de Schrift moet niet gegeven worden door de uitdragers van het globalisme, maar in getrouwheid aan de Traditie. De Goede Herder verjaagt de wolf, hij laat hem niet binnendringen in de schaapsstal.

Wij hebben de indruk dat uw confrater Mgr. Amel Nona, de verbannen Chaldeeus-katholieke aartsbischof van Mosoel, een roepende in de woestijn is toen hij zei: « *Ons huidig lijden is het voorspel van wat jullie, Europeanen en westerse christenen, in een nabije toekomst zullen ondergaan. Ik heb mijn bisdom verloren. De zetel van mijn aartsbisdom en van mijn apostolaat is ingenomen door radicale islamisten die willen dat wij ons bekeren of sterven. Jullie ontvangen in jullie landen een alsmaar groeiend aantal moslims. Jullie zijn ook in gevaar. Het is dringend tijd om sterke en moedige beslissingen te nemen. Jullie denken dat alle mensen gelijk zijn, maar de islam zegt niet dat alle mensen gelijk zijn. Als jullie dat niet heel snel begrijpen, gaan jullie het slachtoffer worden van de vijand die jullie hebben verwelkomd* » (9 augustus 2014). Het is een kwestie van leven of dood en elke inschikkelijkheid tegenover de islam betekent verraad. Wij willen niet dat het Westen verder geïslamiseerd wordt en evenmin dat uw handelen daartoe bijdraagt. Waar zouden wij opnieuw onze toevlucht kunnen zoeken?

Sta ons toe aan Uwe Heiligheid te vragen om snel een synode bijeen te roepen over de gevaren van de islam. Wat blijft er nog over van de Kerk daar waar de islam zich heeft gevestigd? Als zij al burgerrecht behoudt, dan is het in *dhimmitude* [onderwerping], op voorwaarde dat zij niet evangeliseert en dus zichzelf moet verloochenen... Uit zorg voor rechtvaardigheid en waarheid moet de Kerk in het volle licht stellen waarom de argumenten die de islam naar voren schuift om het christelijk geloof op blasfemische wijze te loochenen vals zijn. Als de Kerk de moed heeft om dat te doen, twijfelen wij er niet aan dat moslims zich bij miljoenen zullen bekeren, samen met andere mannen en vrouwen die op zoek zijn naar de ware God. Zoals u zelf in herinnering hebt gebracht: « *Wie niet tot Christus bidt, bidt tot de duivel* » (14 februari 2013). Als de mensen wisten dat ze naar de hel gaan, zouden ze hun leven aan Christus geven (cf. Koran III, 55).

Met de diepste liefde voor Christus die door u zijn Kerk bestuurt, vragen wij, christenen die uit de islam gekomen zijn en ondersteund worden door tal van onze broeders in het geloof, in het bijzonder de oosterse christenen en onze vrienden, aan Uwe Heiligheid om onze bekering tot Jezus Christus, waarachtig God en waarachtig mens, de enige Verlosser, te bevestigen door een vrunk en vrij betoog over de islam. Wij verzekeren u van onze gebeden in het hart van de Onbevleete en vragen u om uw apostolische zegen.

* * *

Zover is het gekomen dat gewone gelovigen, bekeerlingen uit de islam, de woorden moeten neerschrijven die een paus zou moeten schrijven en uitspreken... als hij tenminste geen aanhanger was van de noodlottige theorie van de godsdienstvrijheid, die ons als een molensteen rond onze nek in de meest sombere toekomst dreigt te storten!

red. KCR

DE Z. CHARLES DE FOUCAULD, HET HART EN HET KRUIS

Burggraaf Charles de Foucauld, geboren in Straatsburg in 1858, heeft lange tijd als een ongelovige geleefd. Maar hij voelde binnen in zich « een pijnlijke leegte en een oneindige droefheid » die hem uiteindelijk naar de kerk van Saint-Augustin in Parijs dreven, waar abbé Huvelin hem deed biechten en de communie gaf: de verloren zoon werd in de armen van zijn hemelse Vader ontvangen. Van dan af begint een zoektocht naar zijn ware roeping. In 1890 treedt hij binnen in de trappistenabdij Notre-Dame des Neiges in de Ardèche. Zes maanden later sturen zijn oversten hem naar Syrië, waar de abdij een bijhuis heeft in de omgeving van Akbès. In 1897 krijgt hij dispensatie van zijn geloften om in Nazareth het verborgen leven van Jezus na te volgen. Hij wordt er knecht van de plaatselijke clarissen.

MONNIK-MISSIONARIS

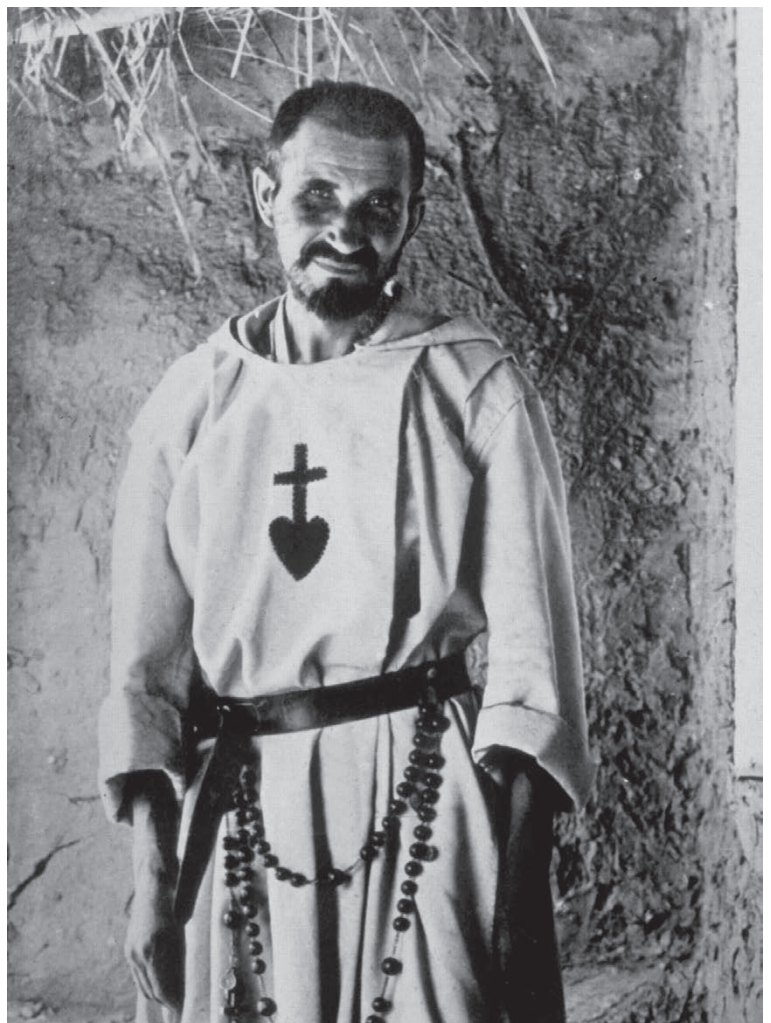
IN Nazareth maakt een vurig apostolisch verlangen zich van Charles meester: « *Heel ons leven, hoe onopvallend ook – het leven van Nazareth, het leven in de woestijn evengoed als het openbaar leven – moet een prediking van het Evangelie door het voorbeeld zijn. Heel ons bestaan, heel ons wezen moet het Evangelie van de daken schreeuwen.* »

En wat is het “Evangelie”? « *Heel onze persoon moet Jezus uitademen, al onze daden en heel ons leven moeten uitroepen dat wij Jezus toebehoren, moeten het beeld van het evangelisch leven uitdragen. Heel ons wezen moet een levende prediking zijn, een weerspiegeling van Jezus, een parfum van Jezus, iets dat Jezus uitschreeuwt en laat zien, iets dat schittert als een beeltenis van Jezus...* » Het Evangelie is Jezus!

Op 7 juli 1898 vertrekt Charles naar Jeruzalem. Hij wordt gestuurd door de overste van Nazareth naar de abdis van het clarissenklooster in die stad, die de man wil leren kennen over wie het klooster van Nazareth haar zoveel goeds vertelt. Wanneer ze broeder Charles ziet aankomen in zijn rare kledij, twijfelt ze een ogenblik. Maar nadat ze enkele woorden met hem gewisseld heeft, is dat voor haar voldoende om te begrijpen: « Nazareth heeft zich niet vergist, wij hebben een *heilige* in ons huis. » Ze overtuigt hem om Jezus nog volmaakter na te volgen door de priesterwijding te ontvangen.

Na zijn terugkeer in Nazareth ontvangt hij het “gezegende koord” van Sint-Franciscus van Assisi uit handen van de aalmoezenier van de clarissen. Hij doet afstand van zijn naam en ondertekent in mei 1899 voor de eerste keer met “*broeder Charles van Jezus*”. Hij dorst ernaar het Hart van Jezus te troosten door te werken voor de redding van de zielen. Het gaat er nog altijd om Jezus na te volgen, maar nu in het priesterschap, dat hem uit de kleinheid van zijn huidige bestaan zal wegtrekken; doorheen zijn nederige bedienaar zal Jezus echter nog méér de Redder zijn.

Hij neemt het devies *Iesus Caritas* aan, met het embleem van het Hart en het Kruis dat hij op zijn borst wil dragen, en verlaat Nazareth op 1 augustus 1900. Op 29 september is hij terug in de abdij Notre-Dame des Neiges om zich voor te bereiden op zijn priesterwijding. Die ontvangt hij op 9 juni 1901. Waarheen zal hij gaan? In het H. Land zijn er veel priesters, maar in Marokko geen enkele. In september verlaat hij het Franse trappistenklooster voor de streek ten zuiden van de stad Oran (Algerije). De abt van Onze-Lieve-Vrouw ter Sneeuw zegt: « Ik ken M. Charles de Foucauld heel goed. Ik ben zo’n wonderen van boetvaardigheid, nederigheid,

Broeder Charles van Jezus in Tamanrasset, 1907.

armoede en liefde tot God alleen maar in boeken tegengekomen. »

Hij is drieënveertig jaar. Na een voorbereiding van vijftien jaar is hij klaar om vrucht te dragen tijdens de laatste vijftien levensjaren die hem nog resten.

BENI-ABBES

Op 28 oktober 1901 komt pater de Foucauld aan in Beni-Abbes, 900 km ten zuiden van Oran. Hij wordt er opgewacht door kapitein Regnault, commandant van de regio, en zijn officieren. Allemaal wonen zij de eerste mis bij die Charles op het feest van Allerheiligen opdraagt. Hij schrijft aan abbé Huvelin : *« Ik heb hier van de officieren, de soldaten, de moslims een onvergelykbare ontvangst gekregen... Er kan hier ontzettend veel goeds gedaan worden, zowel voor de militairen als voor de mohammedanen. »*

Regnault wijst hem een terrein toe en laat zijn mannen een kluis bouwen met een kapel, drie cellen en een gastenkamer. Broeder Charles sticht een broederschap van het H. Hart, waarvan de banier dagelijks boven de kluis wappert terwijl het H. Sacrament uitgestald is. *« Ik wil alle bewoners, christenen, moslims, Joden en afgodendienaars, eraan wennen me als hun broeder te zien : de universele broeder. »*

Zijn witte *gandoura* (lange tuniek) met het Hart en het Kruis schreeuwt het Evangelie uit : het Hart van Jezus is het teken van zijn barmhartige Liefde ; het Kruis dat erin geplant staat, is het werktuig van het heil dat Hij voor ons allen verdiend heeft.

De Berbers, die het grootste deel van de sedentaire bevolking uitmaken, zijn over het algemeen zachtaardig en vreedzaam en ze zijn gehecht aan de Fransen. Hoewel het vrome moslims zijn, maar zonder fanatisme, omringen ze de pater met toenemende eerbied. Over de Arabieren daarentegen schrijft hij : *« Ze zijn hard en wreed van karakter en in de grond heel slecht ingesteld tegenover de Fransen. Het zijn koppige moslims die hun godsdienst nochtans weinig pratikeren. Ze wijzen onze taal en alles wat van ons komt af. »*

Over de slavernij is hij klaar en duidelijk : *« De grootste wonde van dit land is de slavernij »,* die tegengesteld is zowel aan het Evangelie als aan de Franse wet. *« Voor deze schande, deze onrechtvaardigheid is er geen andere remedie dan de vrijmaking. Daarna moeten we onderrichten, de pijn verlichten, de arbeid tot ontwikkeling brengen, ons door hen doen zegenen omwille van onze goedheid. »*

In januari 1902 komt een arme zwarte aankloppen aan zijn deur. Pater de Foucauld neemt hem bij zich op en noemt hem Joseph van het H. Hart. Op 4 juli koopt hij een 25-jarige jongeman vrij die hij de naam Joseph-Henri geeft ; hij geeft hem een bed en laat hem in de tuin werken. Acht dagen later doopt hij een zwart jongetje van drie jaar als Abd-Iesus Caritas. Op 14 september van hetzelfde

jaar koopt hij twee slaven vrij : een familie vader en een jongen van 15 jaar, Paul Embarek, die later getuige zal zijn van het martelaarschap van de pater. Op 21 januari 1903 schenkt hij een dertienjarige jongen de vrijlating ; hij noemt hem Pierre en maakt hem onmiddellijk lid van zijn broederschap als doopleerling. Daar blijft het niet bij, want in 1904 verkrijgt hij de afschaffing van de slavernij.

Hij verzet zich ook tegen het uitsturen van strafbataljons, de zgn. *“Joyeux”*. Aan de ontdekkingsreiziger Henry de Castries schrijft hij : *« Terwijl de officieren van het Arabisch bureau zich met hun goedheid en rechtvaardigheid inspannen om zich te doen waarderen door de inboorlingen, verknoeien die ellendige “Joyeux” alles : ze begaan openlijk alle soorten ondeugden, ze gedragen zich op een verachtelijke manier en maken dat Frankrijk en de Fransen geminacht worden. »*

Al zijn gedachten gaan uit naar Marokko, dat nog niet onder Frans gezag gebracht is. Hij voorziet om daar *« een kleine voorpost te stichten »* op de eerste dag van de militaire verovering. Generaal Lyautey zal daar niet van willen horen omdat hij een ander plan heeft, volkomen tegengesteld aan het *Missieproject* voor Marokko van Charles de Foucauld. Commandant Laperrine daarentegen begrijpt het voordeel dat kan gehaald worden uit de medewerking van de christelijke *maraboet*...

TAMANRASSET

Op 13 januari 1904 laadt pater de Foucauld zijn *“draagbare kapel”* op een dromedaris en voegt zich samen met Paul Embarek bij de compagnie van kapitein Regnault, ondanks het uitdrukkelijke verbod van de administratie. Laperrine, die de toelating gegeven heeft en weet dat hij daarvoor een blaam riskeert, zegt : *« Laat ze die blaam maar in mijn dossier steken ! Overal waar de pater voorbij zal komen, zullen de Toeareg – zelfs de meest rebelse – op hun knieën vallen om zijn gandoura te kussen en zijn baraka (zegen) te ontvangen : de maraboet ! »*

Geëscorteerd door een vijftigtal militairen onderneemt de pater een *“bevoorradingstocht”*. *« De plaatselijke bewoners ontvangen ons goed. Het is wel niet oprecht : ze buigen voor de noodzaak. Hoeveel tijd zullen ze nodig hebben om de gevoelens die ze nu veinzen écht te hebben ? Het zal enkel zijn op de dag dat ze christen worden. »*

Zover zijn we echter nog niet... *« Ik ben nog lang niet aan het zaaien ; ik bereid de grond voor, anderen zullen zaaien, nog anderen oogsten... »* Wat doet hij dan ? *« Op dit ogenblik ben ik een nomade die van kamp tot kamp trekt, probeert te bevoorraden, vertrouwen en vriendschap tracht te bewerkstelligen... Ik vergezel een officier die dezelfde opdracht van bevoorrading heeft. »*

De doelstelling van Laperrine is om de Franse invloed te doen doordringen tot in de Franse Soedan (het huidige Mali). Die militaire compagnie, onder

leiding van een Franse officier die de christelijke *maraboet* aan zijn zijde heeft, is het zinnebeeld van de samenwerking tussen Frankrijk en de Kerk, die zij aan zij koloniseren met het oog op verovering, pacificatie, bekering en redding van alle zielen.

Helaas doet er zich in Timiaouine een incident voor. De colonne stoot op een andere Franse colonne, komend uit de Soedan en gecommandeerd door kapitein Théveniaud. Die laatste duldt niet dat de soldaten uit Algerije verder marcheren op "zijn" grondgebied. Iedereen verdedigt de expansie van zijn militair gebied op zijn manier...

Om niet met andere Fransen te moeten vechten, geeft Laperrine toe en laat hij Regnault achteruit trekken. Maar in het bergmassief van de Hoggar is Laperrine heer en meester. In februari 1904 schrijft hij dat hij van plan is de pater naar de Hoggar te sturen, onder de Toeareg, met de bedoeling dat hij daar beschavingswerk zou beginnen door vriendschap aan te knopen met hun leider, Moussa ag Amastane.

MISSIE EN KOLONISATIE

Op 4 september 1905 stuurt kapitein Dinaux pater de Foucauld naar Tamanrasset. De plaats ligt in een streek die kort tevoren nog fel vijandig gezind was; de dichtstbij zijnde Europeaan bevindt zich op honderden kilometers daarvandaan...

Op 7 september draagt de "pastoor van de Hoggar" voor het eerst de Mis op in Tamanrasset. Aan de vooravond van de Geboorte van Maria spreekt hij de voornemens uit die hij al in 1903 formuleerde: « *universele overgave aan Maria, vereniging met Maria, omvorming in Maria.* »

Het gaat om het mysterie van de Visitatie, dat de ziel vormt van zijn apostolaat, maar dan op de voorposten van de Christenheid, te midden van mensen die al eeuwenlang gewend zijn om alleen maar te leven van rooftochten en moordpartijen en die de *Har-ratin*, zwarten op wie ze jacht maken in de Soedan, als slaven houden. Die zwarte slaven « *worden aan hun lot overgelaten, alsof het dieren zijn. Ze bewaken de kudden en hebben onder elkaar seksuele omgang, zoals hun dieren. De kinderen die geboren worden, hebben een onbekende vader en zijn hun moeder snel vergeten!* »

Om Onze-Lieve-Heer na te volgen in zijn Menswording maakt Charles zich tot dienaar van deze gevallen mensheid: « *Het is goed wonen in deze streek. Men heeft wat om handen zelfs zonder veel te doen, omdat men deel wordt van het land. Men is er zo gemakkelijk aanspreekbaar, men is er zo klein.* » Hij deelt voorraden en geschenkjes uit en dient zorgen toe. Met de glimlach: « *Ik lach altijd, ik toon hen mijn lelijke tanden.*

Die lach maakt de buurman of de gespreksgenoot goedgezind, hij brengt de mensen dicht bij elkaar, staat hen toe mekaar beter te begrijpen; een somber karakter wordt er vaak vrolijker van. Dat heet naastenliefde. »

Pater de Foucauld reist over en weer tussen Beni-Abbes en Tamanrasset. In Beni-Abbes tonen de bewoners hun vreugde hem terug te zien; die gehechtheid aan zijn persoon interpreteert hij als een begin van gehechtheid aan Jezus. Wanneer hij dan weer in Tamanrasset aankomt, merkt hij van de kant van de Toeareg een toename van vertrouwen, in plaats van het wantrouwen dat hem in het begin te beurt viel.

Gedurende een heel jaar kan hij echter de Mis niet opdragen, bij gebrek aan acoliet. In zijn dagboek lezen we: « *25 december – Kerstmis, geen mis.* » En ook al twee maanden lang geen post! Zes maanden gaan voorbij zonder het bezoek van een Fransman, een christen... Bovendien wordt de streek door hongersnood getroffen, na zeventien maanden droogte. Hij ontdoet zich van zijn voorraden.

De islam haalt hem in. Hij ziet het project voor een Koranschool en een moskee vorm krijgen.

In januari 1908 stort hij in. Het is niet zijn moed die breekt, maar zijn gezondheid. Hij moet al zijn werk stopzetten en een volkomen immobiliteit in acht nemen. Aan Mgr. Guérin schrijft hij: « *De mid-delen die Jezus gebruikt heeft in de kribbe, in Nazareth en op het Kruis zijn de volgende: armoede,*

Landkaart van de Sahara.

Broeder Charles met Abd-Iesus, Paul Embarek en kapitein Regnault. Beni-Abbes, 1902 of 1903.

verwerping, vernedering, eenzaamheid, vervolging, lijden, kruis. Dat zijn onze wapens, die van onze goddelijke Bruidgom... Als we dit unieke Voorbeeld volgen, zijn we er zeker van veel goed te doen, want dan zijn wij het niet meer die leven, maar Hij die leeft in ons. Onze daden zijn dan niet meer onze daden, zo menselijk en ellendig, maar Zijn daden, die op een goddelijke manier efficiënt zijn.»

De Toeareg maken zich zorgen over zijn gezondheid; Moussa stuurt geiten om hem wat melk te geven. Laperrine laat bevoorradingskamelen overkomen. En vooral maakt de commandant hem de toelating van de H. Pius X over om zonder acoliet de Mis op te dragen. « *Dank u, God!* » Ander goed nieuws: « *De Welbeminde heeft de inspanningen van Moussa, die de Hoggar tot een vurig moslim-koninkrijk wou omvormen, ten goede van de zielen doen keren: zijn pogingen zijn over de hele lijn jammerlijk mislukt.* » Het is dus het moment voor een tegenaanval...

DE KATHOLIEKE KOLONIALE UNIE

« Ik ben bereid, voor de verspreiding van het H. Evangelie, tot aan het einde van de wereld te gaan en tot aan het Laatste Oordeel te leven. »

Op paasdag 1908 stelt hij de statuten op van een *Unie van broeders en zusters van het H. Hart*. Deze vereniging vindt haar oorsprong in de *Unie in en voor het H. Hart* van abbé Crozier, maar de stichting van Charles de Foucauld zal in 1914 de benaming *Katholieke koloniale unie* krijgen. « *God heeft het koloniaal rijk van Frankrijk in de twintigste eeuw doen groeien. De Franse kolonies die in 1880 drie miljoen ongelovigen telden, zullen er in 1914 vijftig miljoen hebben.* » Het doel van de *Unie* is de evangelisatie van die ongelovigen. Het middel is missionaris zijn zoals broeder Charles. « *Alles voor allen worden om alles voor Jezus te winnen.* »

Hij onderneemt drie reizen naar het moederland met de bedoeling « *de staat van onze kolonies en hun behoeften te doen kennen* » en roepingen op te wekken van priesters, mannelijke en vrouwelijke reli-

gieuzen en vurige christenen die « *leken-missionarissen* » zouden moeten worden, bereid om Frankrijk te verlaten en zich voorgoed in de Sahara te vestigen.

In 1908 sterft Mgr. Guérin en twee jaar later abbé Huvelin, terwijl Laperrine naar het moederland moet vertrekken. Charles voelt zich « *als de olijf die helemaal alleen aan het uiteinde van een tak hangt, vergeten na de oogst* ».

Een nieuwe reis naar Frankrijk volgt in 1911. Hij maakt zich grote zorgen om het priestertekort in de Sahara: « *Jezus-Hostie vereren zou de basis van elk mensenleven moeten zijn. De Sahara, acht tot tien keer zo groot als Frankrijk en veel meer bevolkt dan men denkt, telt slechts dertien priesters! In het binnenland van Marokko, met bijna tien miljoen inwoners, is er geen enkele priester, geen enkel tabernakel, geen enkel altaar!* »

Bij zijn terugkeer in Tamanrasset klimt hij omhoog naar de hoogvlakte van Assekrem (2900 m), om dichterbij de Toeareg te zijn die er graasland zoeken. Hij werkt er onafgebroken aan een gram-matica van de Toearegtaal, stelt een woordenboek Frans-Toeareg op en verzamelt gedichten, spreekwoorden en andere teksten, allemaal met de bedoeling om van het Toeareg een dam tegen de islamisering van de Hoggar te maken.

In april 1913 verlaat hij Tamanrasset in het gezelschap van de jonge Ouksem, met de bedoeling hem de christelijke beschaving te doen ontdekken. Hun reis gaat over Lyon, Nîmes en Marseille naar Parijs.

Zijn nieuwe vereniging telt slechts 49 leden... Pater de Foucauld kan er aan aflezen hoe triest het met Frankrijk gesteld is. Toch hebben zijn inspanningen hem de gelegenheid geboden om een doctrine uit te werken die ons vandaag, honderd jaar later, in staat kan stellen om de rampzalige gevolgen van de dekolonisatie weer ongedaan te maken.

DE BEKERING VAN DE MOSLIMS

Sinds de tijd van kardinaal Lavigerie (1825-1892), aartsbisschop van Algiers, wordt in de Kerk wereldwijd uitgegaan van het foute beginsel dat de bekering van de moslims onmogelijk is en zelfs niet wenselijk.

Charles de Foucauld is de enige, en abbé de Nantes in zijn voetspoor, die de twee « *uiteinden van de ketting* » vasthoudt: enerzijds het constateren van de kwaadaardigheid en hardvochtigheid van de moslimwereld, anderzijds het bewaren van een absoluut geloof in de verlossende kracht van het Kostbaar Bloed dat Jezus vergoten heeft. Christus is de « *Meester van het onmogelijke* », Hij heeft zichzelf geofferd om *alle* zielen te redden.

Daaruit volgt een perfect begrip van de middelen die nodig zijn om de evangelisatie van de moslims tot stand te brengen. Eerst en vooral moet het terrein in stilte voorbereid worden: « *De moslims zijn niet in staat tot discussiëren. Het geloof kan bij hen slechts ontkiemen, met de hulp van*

de genade, vanuit het gezag dat men over hen uitoefent en door de aanblik van de christelijke deugden die men in hun aanwezigheid beoefent. » Daarom « moeten we allemaal hard werken, vooral door onszelf te heiligen, want men doet veel meer goed door wat men is dan door wat men doet. En verder heeft Mgr. Freppel het zo goed geformuleerd : “ God vraagt ons om te vechten, niet om te overwinnen ”. »

Maar « Onze-Lieve-Heer is gehaast » : « Als het slechts gaat om het bouwen van stenen kerken, dan kan men eeuwen geduld oefenen en zelfs tot het einde van de wereld wachten. Traagheid is echter verboden als het gaat om de redding van zielen die verloren gaan. »

Op 4 december 1909 schrijft hij aan zijn nicht Marie de Bondy : « De goede God heeft toegelaten dat er bij het begin van de verovering van het Toearegland onvergelijkelijke officieren waren, die tegenover de inboorlingen even zacht en goed zijn als zusters van Liefde, terwijl ze anderzijds ook over alle noodzakelijke vastberadenheid beschikken. »

De kolonisatie begint met de **militaire pacificatie**, wordt gevolgd door het **rechtstreeks bestuur** over de onderworpen bevolking en eindigt met een **be-gripvolle administratie** die het dagelijks leven van de mensen beschaaft.

« PAX GALLICA »

Eerst de vrede ! Maar om die te bereiken moet men de overwinning behalen. Dus de gewapende roversbenden achtervolgen en uitroeien ! Op 14 december 1910 schrijft broeder Charles aan kapitein Sigonney : « Ik feliciteer u in verband met uw geslaagde achtervolging van Baba, de zoon van Abidine, en het buitmaken van de gestolen kame-len. Uw actie heeft in heel de Hoggar een buiten-gewoon gunstige indruk gemaakt. Vier jaar geleden zou men nog vreugdevuren ontstoken hebben bij elk succes van Abidine ; vandaag is men er trots op dat u een succes tegen hem geboekt hebt. »

De eerste hut die Charles de Foucauld oprichtte in Tamanrasset en waarin hij werkte en sliep. Hij had er ook een klein tabernakel met het H. Sacrament.

In een brief aan commandant Duclos (30 april 1916) luidt het : « Twee Harratin die absoluut niet deugen, hebben geprobeerd te vluchten om Djanet te bereiken en naar de vijand over te lopen. Con-stant heeft ze doen fusilleren. Deze straf, die una-niem goedgekeurd wordt door de inboorlingen, heeft een zeer gunstig effect gehad. »

Onophoudelijk legt hij aan zijn correspondenten uit dat Frankrijk een beschavende zending heeft. Aan zijn neef Charles schrijft hij : « De goede God heeft aan Frankrijk in het noordoosten van Afrika een prachtig koloniaal rijk geschonken. Het heeft de grootte van een derde of een vierde deel van heel het continent, het vormt een aaneengesloten blok recht tegenover het moederland, waarvan het slechts een zeereis van enkele uren verwijderd is... Als wij goed besturen, als wij beschaven, de Franse cultuur ingang doen vinden, ons doen liefhebben door die volkeren, dan zullen zij een schitterend verlengstuk van Frankrijk worden. »

En als wij dat niet doen ?

« Als men niet de plicht begrijpt om zijn naaste lief te hebben zoals zichzelf, als men slecht bestuurt, als men uitbuit in plaats van te beschaven, als men zich doet haten en misprijzen door onrechtvaardighe-den en hardheid, dan zal dat derde deel van Afrika zijn conclusies trekken : de plaatselijke bevolking, die van ons zal geleerd hebben met wapens en gereed-schappen om te gaan, die een door ons onderrichte elite zal hebben, zal gebruik maken van haar macht en van de actiemiddelen die ze van ons gekregen heeft om aan ons te ontsnappen, van ons onafhan-kelijk te worden en zelfs een geduchte vijand van Frankrijk te worden. »

Van dat godsdienstig werk dat op de eerste plaats moet komen is pater de Foucauld de ziel. Dokter Dautheville, die van 1904 tot 1906 de grote karavanen begeleidde die het gebied tussen Oran en Beni-Abbes moesten bevoorraden, schrijft :

« Rond zes uur 's avonds verzamelden alle of-ficiëren zich in de schans rondom een voorraad frisse dranken, blij wat te kunnen uitblazen na de verstikkende middaguren. Plots werd het stil : pater de Foucauld was op komst. Een van onze kamera-den ging hem tegemoet om hem te groeten. Dan speelde zich een grandioos tafereel af dat ons een krop in de keel deed krijgen. Terwijl de vlag werd gestreken reciteerde de pater, die de horizon be-heerste met zijn fijne gestalte van oud-cavalerist, luidop het *Pater Noster*, zoals nog nooit iemand het had opgezegd... Geen sprake meer van persoonlijke, religieuze, politieke of andere ideeën : wij waren nog slechts mensen die door de mond van die heilige man al onze gedachten en gevoelens naar Frankrijk deden uitgaan. Dan volgde een groot zegeningsge-baar en vervolgens trok de pater zich simpelweg terug, net zoals hij gekomen was. Wie getuige is geweest van dat ontroerend gebeuren zal het zich heel zijn leven herinneren. »

DE VERKEERDE POLITIEK VAN LYAUTEY

Het is helaas de tweede hypothese die het gehaald heeft: die van een slechte kolonisatie, zonder geloof en zonder zedelijke wetten, waardoor de kolonies van Frankrijk in een complete chaos gestort zijn en het moederland vandaag overrompeld wordt door « een geduchte vijand ». Het is dus dringend nodig om “de fout op te sporen”, om er vervolgens een remedie voor te vinden en de christenheid te herstellen op de grondvesten gewild door de stichter ervan.

In 1916, het jaar van zijn martelaarschap, schreef broeder Charles aan de auteur René Bazin: « *Laat ons hopen dat onze kolonies na de eindoverwinning [in de Grote Oorlog] een nieuwe bloei zullen kennen. Wat een mooie zending voor onze jongste Fransen om de Afrikaanse gebieden van het moederland te gaan koloniseren, niet om er zich te verrijken, maar om er Frankrijk te doen liefhebben, er de zielen door en door Frans te maken en vooral ze het eeuwig heil te schenken!* »

Vandaag blijft die roeping van Frankrijk geldig, ondanks het feit dat generaal De Gaulle Algerije in de steek gelaten heeft.

In 1903 is generaal Hubert Lyautey in Aïn-Sefra, in het grensgebied tussen Algerije en Marokko, om er de invallen van roversbenden te bestrijden. Pater de Foucauld laat hem een bericht toekomen. Volgens Antoine Chatelard, biograaf van de monnik-missionaris, zou Lyautey gezegd hebben: « *Dat men die kleine priester maar terug naar Frankrijk stuurt, hij is volop bezig met het ondermijnen van de fundamenteën van mijn inlandse politiek.* »

Inderdaad! Niet alleen wil Lyautey niet weten van een “christelijke maraboet”, maar hij begunstigt ook de islam en bouwt moskeeën. Onder het regime van het Frans protectoraat over Marokko behoudt hij de inlandse gezagsdragers in plaats van ze door Fransen te vervangen; hij moedigt het in stand houden van mohammedaanse zeden en gebruiken aan. Ondertussen probeert broeder Charles in de Hoggar iets totaal anders, op een arme en heldhaftige manier en met de hulp van de bescheiden militair met het vurige hart die commandant Laperrine is.

Uiteindelijk haalt de methode-Lyautey het. We plukken er de bittere vruchten van. Ons koloniaal rijk werd op materieel vlak van al het mogelijke voorzien. We hebben aan de volkeren onder ons gezag alles onderwezen, behalve de christelijke godsdienst. Een laagje beschavingsverniet bedekt hun ondeugden. De Franse Republiek heeft de scholen-zonder-God georganiseerd en de islam bevoorreed die sindsdien deze landen overheerst. We hadden hen

COMMANDANT HENRY LAPERRINE.

GENERAAL HUBERT LYAUTEY.

eerst moeten bekeren en ten gronde koloniseren, zodat wij hen voor altijd aan ons zouden gebonden hebben als zonen die door hun vaders langzaam worden opgevoed tot ze volledig op hen gelijken, volgens de weg aangegeven door pater de Foucauld.

DE ISLAM, IN ALLE WAARHEID

In 1905 schreef Charles: « *Ik bevind mij te midden van een bevolking die volledig mohammedaans is. Zij hebben allemaal een diep geloof gekoppeld aan een zeer materialistisch leven, vol ondeugden en zonden. Daarbovenop koesteren zij een groot misprijzen en een grote vijandigheid jegens de christenen, die zij beschouwen als heidenen, als doodsvijanden van de moslims en wezens met afstotelijke zeden...* »

Honderd jaar later kunnen wij in heel Frankrijk vaststellen hoe actueel deze beschrijving is. « *De ongelovigen kennen het onderscheid tussen goed en kwaad, met een soms angstaanjagende nauwkeurigheid. Men ziet hen zonden begaan waarbij ze blij geven van zo'n grote wil om te zondigen, om het schepsel te verkiezen boven God, om de kant van de duivel te kiezen in plaats van die van God, dat de inspiratie van Satan werkelijk zichtbaar is* » (12 mei 1911). Het is dat laatste wat pater Hamel onmiddellijk ingezien heeft toen hij op 26 juli 2016 in Saint-Étienne-du-Rouvray zijn islamitische moordenaars op zich zag afkomen!

« *Hart van Jezus, heb medelijden met ons!* » bad Charles de Foucauld. Maar ook: « *Uw rijk kome! Geef ons missionarissen die heiligen zijn, die waardig zijn het werk van uw apostelen verder te zetten, van wie de lippen het waard zijn over U te spreken!* » Naar het voorbeeld van pater de Foucauld, van wie abbé de Nantes, zijn enige echte leerling, zei:

« De Liefde leidt hem in alles. In de zelfvergetelheid voor het ware goed van zijn broeders, zonder de leugen of de illusie te aanvaarden. Hij houdt van Frankrijk en verlangt dat het door iedereen bemind wordt. Hij houdt van Jezus en zijn Kerk en verlangt dat alle volkeren op aarde hen samen met hem liefhebben. Hij houdt van

de soldaten van het koloniaal leger en wil hun priester en vader zijn. Hij houdt van de armen van de Sahara en wenst vurig hun welzijn – dat wil zeggen : eerst en vooral de Franse vrede en onmiddellijk daarna de Franse administratie, rechtstreeks, door de officieren die later ons bewonderenswaardig korps van officieren van Inlandse Zaken zullen vormen. Hij wil dat er niets overblijft van de autochtone feodaliteit, die enkel bestaat uit leugenachtige bandieten en verdrukkers. »

Al in 1912 formuleerde pater de Foucauld volgende plechtige verwittiging : *« Zolang er één moslim is in ons immens rijk zal Frankrijk in hem een vijand hebben. Als wij van hen geen christenen maken, zullen ze ons binnen vijftig jaar de zee indrijven ! »*

Op 13 juli 1917, in volle Wereldoorlog, kondigde de H. Maagd Maria in Fatima aan dat, als men niet naar haar verzoeken zou luisteren, Rusland zijn « dwalingen » zou verspreiden. In Algerije vertaalden die dwalingen zich in een antikolonialisme dat er zich op toelagde « het nationaal geweten van de volkeren te doen ontwaken ». Weliswaar stootte het marxistisch atheïsme van de propagandisten ervan de moslims van Noord-Afrika tegen de borst, maar de emigranten in het moederland lieten er zich gemakkelijk door op sleeptouw nemen.

De islam zelf bleef niet ten achter. Onze republikeinse administratie, doordrongen van het laïcisme – dat in Frankrijk gelijk staat met een antichristelijke staatspolitiek – dacht dat het een goed idee was om de leiders van de moslimbroederschappen te steunen, om op die manier de hele bevolking te controleren. Deze “ goedkope ” regeling vertoonde een fatale barst ; ontwikkelde moslims, opgeleid in Tunis of Caïro, wrongen zich door die barst om te prediken dat de onderwerping aan het goddeloze Frankrijk in tegenspraak was met de Koran en dat elke pro-Franse mohammedaan een afvallige was. Vanaf 1931 groepeerden al die moslimnotabelen zich in verenigingen die de komst van de *Mahdi* en de heerschappij van de islam over heel de aarde aankondigden. Ze stichtten zo’n 250 Koranscholen met als devies : “ De islam is mijn godsdienst, het Arabisch is mijn taal, Algerije is mijn vaderland. ”

Zo ging in vervulling wat pater de Foucauld voortdurend herhaald had : *« Als de moslims van ons koloniaal rijk zich niet bekeren, dan zal er volgens mij een nationalistische beweging ontstaan zoals in Turkije »* en zullen wij weggejaagd worden « door een elite die opgeleid is in onze eigen scholen » in naam van het revolutionaire devies “ Vrijheid, gelijkheid, broederlijkheid ”.

OP HET VOORUITGESCHOVEN BASTION VAN DE CHRISTENHEID

Op 3 september 1914 verneemt Charles het uitbreken van de oorlog. *« Ik heb er met de inboorlingen over gesproken, die het gehoord hadden in Fort Motylinski... Ze zijn er niet mee bezig, ze hebben er geen idee van wat voor dagen Frankrijk doormaakt en behouden hun diepe kalmte. Hun enige bekommernis gaat uit naar hun materiële belangen. »*

Zelf blijf hij trouw op zijn post. Hij schrijft aan generaal Mazel, commandant van het vijfde leger : *« Het Duits militarisme moet vernietigd worden. Wij moeten bij hen elke mogelijkheid om ooit te herbeginnen met wortel en tak uitroeien. Alleen dan zal de vrede duurzaam zijn. »* Een profetische visie !

Van de oorlog verwacht hij het grootste goed voor alle zielen : *« In Frankrijk, waar het vervullen van de plicht in de grootste offers de zielen zal optillen, zuiveren en nader brengen tot Hem die het Goede zelf is, ze beter in staat zal stellen om de Waarheid te zien en sterker zal maken om in overeenstemming ermee te leven. Maar ook bij onze geallieerden, die door aan onze kant te staan ook dichter tot het katholicisme zullen naderen, waarbij hun zielen zich net als de onze zullen zuiveren door het offer. En bij onze ongelovige onderdanen, die massaal op Franse bodem strijden : ze zullen ons beter leren kennen en dichter bij ons komen ; hun loyale toewijding en hun zichtbare aanwezigheid zullen de Fransen aansporen om zich méér om hen te bekommeren dan in het verleden het geval was. Ik hoop zelfs dat de Franse christenen erdoor aangevuurd worden om zich veel meer dan vroeger bezig te houden met hun bekering. »*

Met de titel van « martelaren van de naastenliefde » eert hij plechtig alle soldaten die vallen op het veld van eer. Ze worden steeds talrijker, ook in de rangen van zijn eigen familie en vrienden. Hij offert ook zichzelf : *« Laat ons met al onze krachten werken voor God en voor Frankrijk, laten we onszelf als slachtoffer aanbieden »,* schrijft hij aan Joseph Hours. *« Laat ons bidden en al het nuttige doen waartoe God ons uitnodigt en laten we nooit de moed opgeven : God is met ons. »*

Hij is op zijn hoede en verwittigt generaal Mazel : *« Ik heb mijn kluis omgevormd tot een klein fort. Er is niets nieuws onder de zon : wanneer ik mijn kantelen zie, denk ik aan de versterkte kloosters en kerken van de tiende eeuw... »*

Maar terwijl de monnik-soldaat op zijn vooruitgeschoven bastion van de christenheid waakt bij de grenzen van het koloniaal rijk, onderhandelen de officiële vertegenwoordigers van Italië en Frankrijk met de rebellen. In plaats van de opstand neer te slaan moedigt men hem aan ! Pater de Foucauld schrijft aan commandant Duclos : *« Onderhandelen*

Vóór het kleine fort (bordj) dat broeder Charles zelf had gebouwd in Tamanrasset stierf hij op 1 december 1916 als martelaar.

van mogendheid tot mogendheid met vijandige of rebelse leiders betekent hen oneindig groter maken dan ze zijn en zichzelf kleineren. »

Hij waarschuwt Lyautey : « *De senoussisten [aanhangers van een fanatieke moslimbroederschap gesticht door es-Senoussi] hebben de Italianen uit de Fezzan verdreven, vaak zonder echte strijd. Het Turks-Duitse bondgenootschap heeft deze extremisten bewapend en van geld voorzien. Ze hebben zich meester gemaakt van de geweren, kanonnen en munitie die de Italianen achtergelaten hebben en hebben zich terdege georganiseerd, terwijl ze ondertussen aan de Fransen de verzekering van hun vredelievendheid gaven. Daarna hebben ze plots hun maskers laten vallen en hebben ze zich onverwacht op onze post in Djanet gestort, die ze ingenomen hebben. »*

De onvermijdelijke afloop laat zich raden : nog slechts enkele weken en de pater zal vallen als slachtoffer van de onzalige methode die Frankrijk hanteert. Voor de islam volstaat het niet de katholieke missionaris in snelheid genomen te hebben : hij moet gedood worden uit haat jegens Christus én jegens Frankrijk – de twee zijn één. Voor Charles, tegelijk priester en slachtoffer, is het tijdstip aangebroken om de navolging van Jezus, zijn « *uniek Model* », « *gehaat zonder enige reden* », te voltooien.

HET ZEGEL VAN DE LIEFDE

Nadat ze dwars door de woestijn van Ajjer getrokken zijn – de Franse troepen zijn er weggehaald voor Verdun ! – begeven de senoussisten zich naar het dorpje Amsel. Daar woont El Madani, die een goede bekende van de pater is en die weet heeft van zijn gewoonten en wachtwoorden. Hij zal de Judas van Charles de Foucauld zijn.

Overeenkomstig het complot dat al in september gesmeed is, wacht men op de geschikte dag : die van de levering van de post. Op 1 december in de vroege avond is de pater in zijn *bordj*, met de deur vergrendeld. Hij wacht op meharisten van fort Motylinski om hen zijn post mee te geven.

Een kleine veertig senoussisten omsingelen in stilte de verblijfplaats van de « *maraboet van de roumi* ». El Madani klopt op de deur. Op de vraag van de pater wie er is, antwoordt hij : « *Het is de postman van Motylinski.* » Charles opent de deur en

steekt zijn hand uit, die onmiddellijk wordt vastgegrepen. Men sleurt hem onder victoriekreten naar buiten, bindt hem de handen op de rug. Een jonge kerel met een geweer moet hem bewaken. De pater, geknield en onbeweeglijk, is in gebed verzonken.

Een half uur later arriveren de twee meharisten van Motylinski. De senoussisten beginnen te roepen, waarop de bewaker van Charles de loop van zijn geweer tegen het hoofd van de pater plaatst en vuurt. Zonder nog een geluid te maken zakt pater de Foucauld langzaam opzij. De kogel is binnengedrongen langs het rechteroor, zijn bloed vloeit.

Paul Embarek, die van op een afstand ooggetuige was van de gebeurtenissen, vertelde later dat

de moordenaars « *de maraboet van al zijn bezittingen ontdeden en hem vervolgens in de gracht rond de bordj wierpen.* »

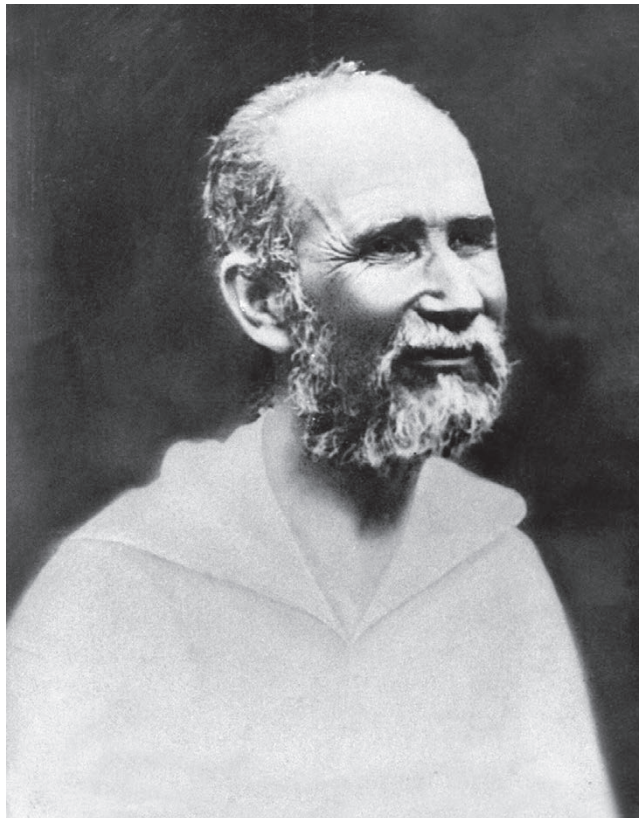
Op 8 juni 1897 had Charles de Foucauld geschreven : « *Denk dat je als martelaar moet sterven, beroofd van alles, uitgestrekt op de grond, naakt en onherkenbaar, overdekt met bloed en wonden, gewelddadig en pijnlijk om het leven gebracht... En verlang dat het vandaag gebeurt...* » Na zo twintig jaar lang gebeden te hebben, werd hij naar de letter verhoord. Hij had die « *eindeloze genade* » verdiend door zijn trouw om elke dag « *het Kruis te dragen* ».

Het enige dat hem nog ontbrak, was de verloochening door zijn eigen volk,

om net als Jezus de totale vernedering te kennen. Zo kan men lezen in de biografie door Jean-Jacques Antier (1997) : « *Hij is gestorven zoals hij geleefd heeft : onopvallend, niet als held of martelaar, zomaar vermoord door kleine boeven die hem kwamen beroven. Daarom kunnen noch zijn vaderland, noch een of andere religieuze orde zijn zo banale en gewone dood opeisen om van hem een held te maken...* »

Neen, geen held : een martelaar, een andere Christus. Precies zo hebben de Joden geweigerd om Jezus, de Zoon van God, gekruisigd tussen twee moordenaars, te erkennen. Pater de Foucauld is dus tweemaal gedood : honderd jaar geleden door de islam omdat hij weigerde de *sjahada* uit te spreken¹, vandaag door onechte leerlingen, afvalligen. Wij van onze kant dragen de Z. Charles de Foucauld diep in ons hart !

broeder Bruno van Jezus-Maria

De laatste foto : Tamanrasset 1915.

(1) Over de ware omstandigheden van de dood van Charles de Foucauld verwijzen wij naar een vroeger verschenen artikel : *Het martelaarschap van de Z. Charles de Foucauld (Hij is VERREZEN ! nr. 50, maart-april 2011, pp. 9-16).*

SCHERPENHEUVEL

BOLWERK VAN DE CONTRAREFORMATIE

Het loont de moeite om een artikel te wijden aan het belangrijkste Mariaheiligdom van ons land. De geschiedenis van Scherpenheuvel is bijzonder boeiend en de basiliek zelf is vol van een religieuze symboliek die slechts door weinigen gekend is. Veel gegevens hebben we gehaald uit het interessante en rijk geïllustreerde boek dat Luc Duerloo en Marc Wingens in 2002 publiceerden : « Scherpenheuvel, het Jeruzalem van de Lage Landen » (Leuven, Davidsfonds). Zij noemen het genadeoord terecht een uniek voorbeeld van totaalkunst in dienst van de katholieke Contrareformatie in de Nederlanden.

DE ZUIDELIJKE NEDERLANDEN : EEN OVERWONNEN VOLK ?

DE Nederlandse opstand tegen Filips II van Spanje, die begon in 1568, was een uitputtingsslag die tachtig jaar duurde. Bij het begin van de zeventiende eeuw, halverwege de oorlog, was de scheiding van de Nederlanden zich aan het voltrekken. Het Noorden, alsmat steviger in de greep van de calvinisten van Holland en Zeeland, scheurde zich geleidelijk los van Spanje en zou een zelfstandige republiek worden. Het katholieke Zuiden bleef de Habsburgse kroon trouw onder de aartshertogen Albrecht en Isabella.

De Nederlandse historicus Pieter Geyl, auteur van de monumentale « *Geschiedenis van de Nederlandse stam* » (6 delen, 1930 ; heruitg. 1962), keek meewarig naar de zuidelijken, die hij « een overwonnen volk » noemt, « onderworpen en afgestreden, verarmd en uitgeput » (deel 2, p. 393). « *De Zuidelijke Nederlanden* », oordeelt Geyl, « waren geen baas meer over hun eigen ziel » (p. 394).

Kanunnik Floris Prims heeft zich in een interessant werk uit 1938, « *De wording van het nationaal bewustzijn in onze gewesten* », fel verzet tegen de zienswijze van Geyl. « Dit beantwoordt in de verste verte niet aan de mening die deze "zuidelijken" van zichzelf en hun land hebben gehad. Geyl grieft ons diep met zijn smadende voorstellingen », want ze zijn « in tegenspraak met ieder archiefstuk van die tijd en met ieder Zuid-Nederlands druksel, zoveel er zijn » (p. 94).

Prims haalt onder meer het onderzoek door Mau-

rits Sabbe aan (« *Brabant in 't verweer* », 1933) : « *In Holland is in het begin van de 17de eeuw een nationale geest gegroeid uit de gemeenschappelijke strijd der verschillende provincies tegen Spanje, uit politieke overwinningen en economische successen gezamenlijk bevochten, doch het meest bindende cement van dit nationalisme was de gemeenschappelijke godsdienst.*

Hetzelfde is, mutatis mutandis, in Zuid-Nederland het geval. » De voornaamste eenheidsfactor « was het katholiek godsdienstig gevoel, dat Vlamingen, Brabanders en Walen niet alleen samen bond, maar ook rondom hun vorsten verenigd hield. »

Het godsdienstig element, « het allerbelangrijkst element van het samenhorigheidsgevoel dat nationalisme heet » (Prims, p. 96), werd door de antiklerikale historici van de 19de eeuw bewust over het hoofd gezien.

Verloren de Zuidelijke Nederlanden hun vrijheid ? De tijdgenoten dachten er helemaal anders over : zij beklagen de noorderlingen die onder de calvinistische dictatuur moeten leven. Wanneer de eerder tolerante Oldenbarneveldt, de raadpensionaris van Holland en sterke man

van het Noorden, door zijn vijanden wordt terechtgesteld, dicht men in Antwerpen : « *Och, Barneveldt is dood, 't Is al verkeken. De liberteit is uit Holland geweken.* » Het Zuiden steunt de katholieke Spaanse legers « en betracht niets zo zeer als de vernietiging van het protestantse juk, dat zovele katholieken in het Noorden beklemmt en aan de katholieke zuiderbroeders zoveel wee berokkent » (Prims, p. 98). Want vergeten we niet dat de welvaart van de Zeven Provinciën in hoofdzaak steunt op het feit dat zij de Schelde hardnekkig blijven

blokkeren en zo Antwerpen economisch wurgen, tot profijt van Amsterdam !

ALBRECHT EN ISABELLA

Op 6 mei 1598 kwam de Spaanse Infante Isabella, dochter van Filips II, door de Akte van Afstand in het bezit van de Zuidelijke Nederlanden. De koning, die zijn einde voelde naderen, schonk haar en de man die haar echtgenoot zou worden, aartshertog Albrecht van Oostenrijk, het geheel van de Nederlanden als bruidsschat. Ook het Noorden dus, want van een erkenning van de onafhankelijkheid van de rebelse provincies kon geen sprake zijn. Maar de facto zouden de aartshertogen enkel over het Zuiden regeren. Onze gewesten werden op die manier onafhankelijk, op voorwaarde dat het echtpaar niet kinderloos zou overlijden; in dat geval zouden de zuidelijke provincies opnieuw onder een Spaanse vorst komen.

« In de Zuidelijke Nederlanden is aartshertogin Isabella op een ongemeen geestdriftige wijze, zo door de menigte als door de Staten, ontvangen geworden. Dochter van de koning, kleindochter van keizer Karel, is zij landseigen van stam en bloed. In haar is men de oude dynastie getrouw, ondanks alles wat er is voorgevallen » (Prims, p. 93).

Vanuit het paleis op de Koudenberg in Brussel, waar zij hun intrek namen, tekenden de aartshertogen hun beleid uit. Dat hun onderdanen daarin een voortzetting van het "Spaanse juk" zouden gezien hebben, is onzin. Prims merkt op dat de Staten van Vlaanderen zich bij de nieuwe situatie afvroegen *« "of het wel raadzaam was deze landen af te scheiden van de andere landen van Zijne Majesteit en aan eigen krachten over te laten" »* (p. 93). Hun voorzichtigheid is ingegeven door de afkeer van het protestantisme en het gevaar dat van het Noorden uitgaat.

Een van de belangrijkste streefdoelen van de aartshertogen is de katholieke heropstanding in hun gebieden. **De jaren van Albrecht en Isabella zijn de beslissende jaren voor de Contrareformatie in de Habsburgse Nederlanden.**

Om de besluiten van het Concilie van Trente (1545-1563) en nog specifiek die van het provinciale concilie van Mechelen (1607) uit te voeren, moeten in de eerste plaats bekwame bisschoppen en abten worden aangesteld. De benoemingen zijn in handen van Albrecht en Isabella en zij kiezen hun kandidaten met grote zorg; zowel de tijdgenoten als latere historici zijn daar vol lof over.

Ook het materiële krijgt de volle aandacht van de bewindvoerders. Zij steunen met gulle hand de wederopbouw van kerken en kloosters, die zwaar te lijden hebben gehad van de Beeldenstorm. *« In een aantal gevallen maken de aartshertogen gewoon een som geld over. Het komt vaker voor dat Albrecht en Isabella niet alleen een bedrag schenken, maar ook aangeven hoe het moet wor-*

den besteed. Het kan voor een altaar zijn of een glasraam, soms ook voor een schilderij. Dan zijn er de concrete voorwerpen, zoals gouden of zilveren kelken, cibories of monstransen, antependia en altaargewaden » (Luc Duerloo en Marc Wogens, *Scherpenheuvel, het Jeruzalem van de Lage Landen*, p. 22).

De vervaardiging van al die religieuze voorwerpen geeft een belangrijke impuls aan de kunstnijverheid in de Zuidelijke Nederlanden. De barok doet glorieus zijn intrede. En naast de aartshertogen zijn er ook andere opdrachtgevers, in de eerste plaats de nieuwe orden die zich bij ons vestigen: de jezuïeten, de kapucijnen, de augustijnen, de ongeschoeide karmelieten en karmelietessen. Maar ook de hovelingen en de gegoede burgerij blijven niet achterwege in het geven van opdrachten aan de kunstenaars die in het Zuiden actief zijn.

« Het Zuiden », besluit Prims, « zit vol leven, vol vinnigheid, vol cultuur, vol kunst, vol heerlijke eigen nationaliteit in de dagen van Albrecht en Isabella. Het "land van Rubens" heeft zich voortdurend, ondanks al wat het van het Noorden te lijden had, als het meerdere, het cultuurrijkere, als de ziel der Nederlanden blijven aanzien » (p. 97).

ONZE-LIEVE-VROUW VAN DE EIK

Rond het midden van de zestiende eeuw gaan de inwoners van het Brabantse Zichem op bedevaart naar de "Scherpenheuvel", 3 km verderop. Boven op de heuvel staat een oude eik, waaraan een eenvoudig Mariabeeldje hangt. Hoelang al, kan niemand meer zeggen. Maar men vertelt dat ooit een herder langs de boom passeerde en het op de grond gevallen beeldje wilde meenemen; het werd plots loodzwaar en bovendien kon de herder zich niet meer bewegen. Zijn meester vond hem bij valavond, hing het beeldje terug aan de eik en stelde vast dat de herder toen pas weer van zijn plaats kon komen... De Zichemnaren wenden zich tot de H. Maagd om genezing van ziekten te bekomen. Velen worden verhoord en de devotie verspreidt zich in heel de streek.

De perikelen van de oorlog treffen echter ook dit deel van Brabant. De calvinisten nemen Zichem in 1580 in en zijn er drie jaar heer en meester. Alle uitingen van katholicisme worden fanatiek onderdrukt en ook het beeldje in de eik moet eraan geloven.

In 1587, na de verdrijving van de protestanten, plaatsen vrome handen een nieuwe Madonna in de boom. Zij wordt het voorwerp van een verering die op korte tijd uitbreiding neemt tot ver over de grenzen van Brabant.

« Het ziet ernaar uit dat het Spaanse leger hierbij een belangrijke rol speelt. De soldaten die in Habsburgse dienst strijden, leiden een hard en onzeker bestaan. De gevechten eisen een hoge tol aan doden en gewonden. Allerhande besmettelijke ziekten voeren nog veel meer manschappen naar het

Portretten van de aartshertogen Albrecht en Isabella door (het atelier van) Frans II Pourbus
(Den Bosch, Noord-Brabants Museum).

graf. Op zoek naar genezing van hun wonden en kwalen volgen de garnizoenen van Zichem en Diest het voorbeeld van de lokale bevolking en trekken op bedevaart naar de Scherpenheuvel. Weldra doen verhalen over wonderbaarlijke genezingen de ronde. Zulke verhalen verspreiden zich erg snel: garnizoenen veranderen van standplaats, soldaten die hun diensttijd er hebben opzitten, keren terug » (Duerloo en Wings, op. cit., p. 25).

De Brusselse jezuïet pater Thomas Sailly, die zich wijdt aan de zielzorg in het Spaanse leger en een grote verering voor Onze-Lieve-Vrouw koestert, hoort van soldaten over Scherpenheuvel en gaat er op bedevaart. Hij is onder de indruk en wanneer hij veel jaren later van een

levensbedreigende ziekte herstelt, schrijft hij zijn genezing toe aan de voorspraak van de Brabantse Madonna. Het is dankzij hem dat de jezuïeten zich heel in het bijzonder over Scherpenheuvel zullen ontfemen.

Bij de boom is ondertussen een houten kapel voor het miraculeus beeldje opgericht. Het aantal pelgrims neemt zienderogen toe, het aantal wonderbare genezingen ook. Zo hangen er aan het kapelletje verschillende krukken als ex voto van dankbare personen. De mensen hebben het over een zekere Petronella Ridders, een vrouw die van haar blindheid genezen werd op het ogenblik waarop ze godvruchtig de heuvel beklom. Wat is de mening van de Kerk over het nieuwe bedevaartsoord? Een officieel standpunt is dringend nodig, want in 1603 maken de aartshertogen in eigen persoon – hun diepe en ongeveinsde vroomheid is alom bekend – hun opwachting in de kapel op de heuvel.

DE AARTSHERTOGEN OP DE SCHERPENHEUVEL

De bedevaart van onze vorsten kadert in een militaire context. In het begin van de 17de eeuw zijn Noord en Zuid verwikkeld in een bitsige strijd om de stad Oostende. De troepen van de Republiek der Zeven Provinciën hebben de stad stevig in handen, als een enclave in de flank van de Habsburgse Nederlanden.

Het interieur van de basiliek. Het hoofdaltaar, met het schilderij *De Tenhemelopneming van Maria* door Theodoor van Loon, staat op de plek van de eik.

Albrecht beleegert Oostende en wil de havenstad, die door de vijand tot een machtig bastion uitgebouwd is, tegen elke prijs innemen: ze vormt namelijk een permanent gevaar omdat ze een invasieleger vanuit de zee kan herbergen.

Het beleg, begonnen in 1601, sleept eindeloos aan. Om het leger van de aartshertog af te leiden, vallen de noordelijken in de zomer van 1603 de belangrijke vestingstad 's-Hertogenbosch in het uiterste noorden van Brabant aan. De aartshertogen vrezen het ergste: als het Spaanse leger zijn stellingen bij Oostende niet verlaat om Den Bosch te ontzetten, dreigt de Republiek een cruciaal bolwerk in handen te krijgen.

Net diezelfde zomer hebben Albrecht en Isabella een financiële bijdrage geschonken voor de bouw van een stenen kapel op de Scherpenheuvel. Op 13 juli heeft men in hun naam plechtig de eerste steen ervan gelegd. En dan gebeurt het onverhoopte: een Spaans reservecorps kan het Geuzenleger bij Den Bosch tot de aftocht dwingen, terwijl ondertussen Albrechts wurggreep rond Oostende niet verslapt. De aartshertogen zijn ervan overtuigd dat Onze-Lieve-Vrouw van Scherpenheuvel hen in dat kritieke moment heeft geholpen en hun dankbaarheid is groot.

Op 20 november 1603 beklimmen Albrecht en Isabella voor het eerst de heuvel. « *De drie daaropvolgende dagen stappen de aartshertogen de zes kilometer van Diest naar de Scherpenheuvel. Ze wonen er de mis bij en bieden allerhande geschenken aan. Bij die geschenken is er onder meer een kleedje waarmee men naar Spaanse gewoonte het Madonnabeeld kan tooien. Er wordt verteld dat de Infante Isabella het voor een deel eigenhandig heeft geborduurd. De geschenken maken duidelijk dat de Scherpenheuvel voortaan deel uitmaakt van de aartshertogelijke vroomheid* » (Duerloo en Wingens, p. 28).

Tijdens de pelgrimstocht bidt het vorstenpaar ook tot de H. Maagd om een spoedige, gunstige afloop van het beleg van Oostende. Ze doen de gelofte om jaarlijks naar Scherpenheuvel op bedevaart te komen als de havenstad in hun handen valt. Hun gebed wordt verhoord: op 22 september 1604, na een krachtmeting die drie jaar en drie maanden geduurd heeft, capituleert het laatste calvinistische bolwerk in de Zuidelijke Nederlanden. De dreiging die op het Zuiden woog, is weg.

HET ONDERZOEK NAAR DE MIRAKELN

Kort na het bezoek van de aartshertogen gelast de Mechelse aartsbisschop Mgr. Hovius een grondig onderzoek naar de mirakelen die in het genadeoord zouden zijn verleend. De opdracht wordt in handen gegeven van de Brusselse stadsgriffier Filips Numan; als rechtsgeleerde, humanist en literator geniet hij groot aanzien.

Kopergravure uit 1659 waarop van links naar rechts de opeenvolgende heiligdommen zijn afgebeeld: de eik, de houten kapel uit 1602, de stenen kapel uit 1604 en de kerk die in 1627 werd voltooid. Op de voorgrond is de genezing van de kreupele Hans Clements afgebeeld, rechts zien we de duiveluitdrijving bij Catherine du Bus.

« *Numan gaat snel en methodisch te werk. Hij ondervraagt zoveel mogelijk betrokkenen. Hij spoort de lieden op die een wonderbaarlijke genezing verkregen. Bij de grijsaards van Zichem peilt hij naar de oorsprong van de devotie. Nog voor het jaar om is, kan de aartsbisschop zijn onvoorwaardelijk gunstig verslag goedkeuren* » (Duerloo en Wingens, p. 37). Laat de protestanten maar zeggen dat het allemaal een propagandatruc van de "paapsen" is, dat het hele gedoe rond het "Maaiken" aan de eik opgezet spel is... De gebeurtenissen in Scherpenheuvel werden grondig en objectief onderzocht door een man die een hoge reputatie geniet en die tot de slotsom komt dat er inderdaad onverklaarbare genezingen hebben plaatsgevonden op voorspraak van Onze-Lieve-Vrouw.

In hetzelfde jaar 1604 publiceert Numan zijn bevindingen in de « *Historie vande miraculen die onlanx in grooten getale ghebeurt zyn door de intercessie ende voorbidden van die Heylighe Maget Maria op een plaetse genoemt Scherpenheuvel bij die stadt Sichen in Brabant* ». Een Franse en een Spaanse uitgave verschijnen kort daarop. Het "Mirakelboek" is onmiddellijk een groot succes en de herdrukken volgen elkaar op. Ook een Latijnse versie mag uiteraard niet ontbreken en daarvoor zorgt niemand minder dan Justus Lipsius in 1605. Later vult Numan zijn eerste boek nog verder aan

met « *Ander mirakelen* » en « *Toevoechsele van den mirakelen* ».

De stadsgriffier registreert op die manier 73 onverklaarbare genezingen die zich hebben voorgedaan tussen 1603 en 1605. De twee gevallen die blijkbaar het meest tot de verbeelding spreken, omdat ze vaak worden voorgesteld op afbeeldingen van Scherpenheuvel, betreffen Catherine du Bus en Hans Clements.

Catherine is een jonge vrouw uit Rijsel die het slachtoffer is van bezetenheid door de duivel. Ze wordt enkele keren geëxorciseerd, maar zonder resultaat. Satan verlaat haar pas wanneer Catherine gedwongen wordt een stukje hout van de Scherpenheuvelse eik door te slikken. Als een volkomen genezen vrouw gaat zij in mei 1604 naar het Brabantse genadeoord om Maria te danken.

Hans Clements kan niet lopen omdat zijn benen aan zijn romp zijn vastgegroeid. In juni 1604, na gebiecht en gecommuniceerd te hebben, bidt hij in Scherpenheuvel vurig aan de voeten van het miraculeuze beeldje. Plots scheurt de huid tussen borst en benen los, er komt leven in de beenspieren en even later kan Hans voor het eerst in zijn leven rechtop staan.

De faam van Scherpenheuvel wordt niet alleen door de mirakels uitgedragen, maar ook door iets anders: het hout van de fameuze eik. De boom werd geveld bij de bouw van de stenen kapel, maar uit de stam en de takken snijdt men Madonnabeeldjes en paternosters. « *Op 17 oktober 1605 verbindt [de Antwerpse] bisschop Miraeus aflaten aan de Mariabeeldjes die het begijntje Barbara van Ursel uit het hout van de eik vervaardigt. Niet lang daarna volgt nuntius Ottavio Frangipani zijn voorbeeld. Hij kent op 3 juli 1606 een aflat toe van honderd vijftig dagen aan de Madonna die de Antwerpse jezuïeten in hun professenhuis bewaren* » (Duerloo en Wingens, p. 39).

EEN NATIONAAL HEILIGDOM

De aartshertogen zijn zo doordrongen van het bovennatuurlijk karakter van Scherpenheuvel dat zij het genadeoord ook in Rome bekend willen maken. Een van hun bekwaamste diplomaten kaart de zaak aan bij paus Paulus V. De paus vraagt om een volledig dossier en zet de congregatie voor de Riten aan het werk. Op 15 september 1606, op het feest van de Zeven Smarten van Maria, wordt een breve uitgevaardigd waarin de Opperherder van de Kerk een volle aflat verbindt aan een bedevaart naar Scherpenheuvel op een van de grote Mariafeesten. De Brabantse heuvel is voortaan een van de belangrijkste sacrale plaatsen in Europa.

Het is dan ook logisch dat Albrecht en Isabella het besluit nemen om in Scherpenheuvel een grootse bedevaartkerk op te richten. Het

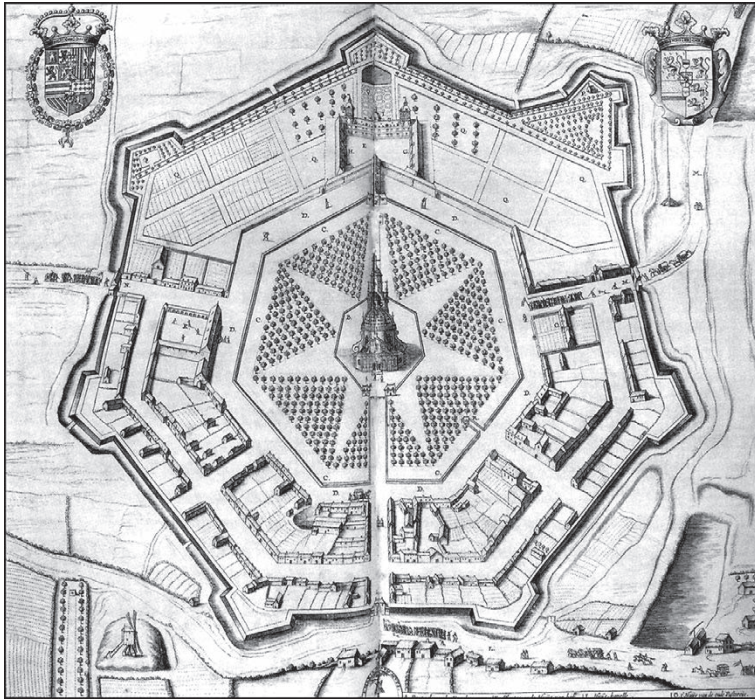
toekomstige hoogaltaar van dat godshuis moet precies op de plaats van de aloude eik komen. Maar dat is niet alles: het opzet is « *om de heuvel te transformeren tot een "Hortus conclusus" voor de daar residerende Maagd. Die Besloten Tuin zal de vorm van een bastion moeten aannemen dat het katholieke verzet tegenover de nabije calvinistische dreiging symboliseert. Binnen de muren van dat bolwerk zal een stad moeten ontstaan die is toegewijd aan de Maagd Maria* » (Duerloo en Wingens, p. 53).

De werkzaamheden beginnen met de afbakening en aanleg van een versterkte tuin in de vorm van een zevenhoek. Binnen de tuin wordt in de aanplanting een zevenpuntige ster vrijgelaten: daar moet de kerk opgetrokken worden. Het cijfer zeven, dat in heel het concept centraal staat, verwijst naar de Zeven Vreugden en Zeven Smarten van Maria.

Rondom de tuin zal een nieuwe stad verrijzen, volledig omgeven door vestingwerken die ook weer de vorm van een zevenhoek dienen aan te nemen. Om bewoners aan te trekken verlenen de aartshertogen vrijstelling van belastingen.

Het 30 cm hoge mirakelbeeldje van Onze-Lieve-Vrouw van Scherpenheuvel dat op het hoofdaltaar van de basiliek staat. De kledij werd geschonken door Albrecht en Isabella bij hun eerste bedevaart in 1603. Het voetstuk dateert van later.

De mariale citadel. Gravure uit 1659. De bedevaartkerk staat, in het midden van een zevenpuntige ster, binnen de Besloten Hof. Zowel de tuin als de versterkte stad hebben de vorm van een zevenhoek.

De artistieke verantwoordelijkheid voor wat een nationaal heiligdom moet worden, vertrouwen zij toe aan een man die van vele markten thuis is: de Antwerpenaar Wenzel Cobergher, kunstschilder, architect, oudheidkundige en ingenieur. Hij put inspiratie uit Italiaanse voorbeelden, want hij is een aantal jaren actief geweest in Rome en Napels. « Na de goedkeuring van zijn ontwerp neemt Cobergher de leiding over de werkzaamheden. Zijn naam komt in allerhande contexten voor. Hij sluit contracten af over materialen, wijst opdrachten toe aan beeldhouwers en kunstschilders en bekommert zich om de aanwerving en het verblijf van de bouwvakkers. Ook de financiering van het gebouw eist zijn aandacht op » (Duerloo en Wiggins, p. 93).

HET TWAALFJARIG BESTAND

Op 14 december 1606 maakte de Spaanse koning Filips III, zoon en opvolger van Filips II, bekend « dat hij de gelden die hij naar de Lage Landen zond drastisch wilde beknotten: de oorlog in de Nederlanden zou zich gaan beperken tot een zuiver defensieve operatie. Voordat deze maatregel echter van kracht werd, ontving men brieven vanuit Brussel die meldden dat de Nederlanders bereid waren tot het voeren van serieuze vredesonderhandelingen » (Geoffrey Parker, *The Dutch Revolt*, Ndl. vert. Het Spectrum 1981, p. 233).

De tijden waren rijp voor een bestand. Spanje stond op de rand van het faillissement, de Verenigde Provinciën waren de voor hen essentiële steun van Engeland kwijt. De aartshertogen Albrecht en Isabella ijveren al langer voor vrede, om de katholieke renaissance in hun gewesten

vrije baan te geven. Op 9 april 1609 wordt op het Antwerpse stadhuis het Twaalfjarig Bestand plechtig ondertekend.

De vreugde in onze gewesten is immens groot. Drie maanden later, op het feest van Visitatie, leggen de aartshertogen in Scherpenheuvel de eerste steen van de nieuwe kerk en geven daarmee te kennen dat zij de Madonna van de eik plechtig uitroepen tot schutsvrouw van hun bewind, van het Bestand en van de toekomst van de Zuidelijke Nederlanden.

Die toekomst zal resoluut katholiek zijn. « Een edict dat op 31 december 1609 door de aartshertogen werd uitgevaardigd, verzag in verbanning van alle niet-katholieken, en met het verstrijken van de tijd hadden de heimelijke protestantse minderheden die waren overgebleven vrijwel overal hun invloed verloren » (Parker, op. cit., p. 254). Het Bestand geeft een doorslaggevende impuls aan de totstandkoming van het eigen karakter van de Zuidelijke Nederlanden: « De nieuwe religieuze en politieke "Zuid-Nederlandse identiteit" is onder het bestuur van de aartshertogen en met name gedurende het Twaalfjarig Bestand ontstaan », schrijft Parker (p. 253). Ons volk zet zich af tegen de "Hollanders", met wie het geen zielsverwantschap meer voelt.

Vanaf 1609 keert alles in het Zuiden ten gunste. De bevolking begint weer te groeien. Handel en industrie herstellen zich. De Antwerpse kooplieden beginnen opnieuw handel te drijven met Italië en Spanje en zelfs met de Spaanse en Portugese gebieden overzee. « Het is van bijna zeshonderd Zuid-Nederlandse kooplieden bekend dat zij tussen 1598 en 1648 met alle Spaanse gebieden handel dreven: zijde, suiker en andere "koloniale waar" overspoelden de Antwerpse markt na 1589. [...] Ook gebeurde het in vele steden dat men nieuwe producten ter vervanging van de oude ging vervaardigen – zijde, kant, tapijten, glas, edelsmeedwerk, geslepen diamanten en drukwerk – terwijl er in het algemeen een verschuiving van kwantiteit naar kwaliteit optrad » (Parker, p. 250).

Het Zuiden bloeit opnieuw op onder de moederlijke zegeningen van de Maagd van Scherpenheuvel.

DE CITADEL VAN MARIA

De pelgrimskerk van Scherpenheuvel is zonder twijfel Coberghers meesterwerk. Het is een koepelkerk en het eerste voorbeeld van centraalbouw in de Nederlanden. Op kunsthistorisch vlak gaat het dus om een mijlpaal.

De overkoepelde binnenruimte telt zes zijkapellen die als een krans rond het centrale gedeelte liggen. De zes altaren in die kapellen en het hoogaltaar – in het totaal dus zeven altaren – eren de zeven

grote mariale feesten : de Onbevleete Ontvangenis, de Geboorte van Maria, Onze-Lieve-Vrouw Presentatie, Maria-Boodschap, Onze-Lieve-Vrouw Visitatie, Lichtmis en de Tenhemelopneming van Maria. De altaarstukken voor de zeven altaren zijn van de hand van Theodoor van Loon, een Zuid-Nederlands barokschilder die, net als Cobergher, in italianiserende stijl werkt en ten onrechte amper bekendheid geniet.

Scherpenheuvel in het algemeen en de bedevaartkerk in het bijzonder zijn doordrongen van mariale symboliek. We hadden het al over de Besloten Tuin, de *Hortus conclusus*, die verwijst naar de maagdelijkheid van de Moeder Gods. Veel inspiratie haalden de vormgevers uit een werk van de Kortrijkse jezuïet Jan David, « *Pancarpium Marianum* » (1607). Het is een zgn. embleemboek, « een literair genre dat van het midden van de zestiende tot ver in de achttiende eeuw ongemeen populair is. Het kenmerkt zich door het samenspel van woord en beeld. Alles draait rond zogenaamde emblemen », die zijn opgebouwd « uit drie elementen : een titel, een afbeelding en een commentaar » (Duerloo en Wingens, p. 95).

Zo heeft pater David het met betrekking tot Maria over de *Urbs fortitudinis* of Sterke Stad. Zoals de H. Maagd vroeger Jezus in haar schoot beschermde, zo beschermt ze nu de Kerk tegen haar vijanden. Het omwalde Scherpenheuvel drukt die gedachte perfect uit. Niet voor niets heeft paus Paulus V in zijn breve van 1606 onderstreept dat de Brabantse heuvel zich « in de landen van de ketters » bevindt.

De nieuwe stad op de heuvel is ook, net als Onze-Lieve-Vrouw, een *Civitas refugii* of Asielstad. Maria en haar heiligdom beschermen wie steun zoekt in het geloof of aan de verzoeken van de wereld wil ontkomen. Haar nabijheid weert de machten van het kwaad af. In Scherpenheuvel is dat kwaad heel concreet de dreiging van het protestantisme.

Dan is er de klokkentoren, die fier oprijst achter

de koepel en van ver in de omtrek te zien is. De verwijzing naar de Toren van David, *Turris Davidica* – een naam voor Maria die we ook in de Litanie van Loreto terugvinden – ligt voor de hand. De massieve Scherpenheuvelse toren (die nog hoger moest worden, maar nooit werd afgewerkt) heeft duidelijk een militaire allure ; hij was bestemd als bewaarplaats voor buitgemaakte “trofeeën”, dat wil zeggen votiefgaven van begunstigde pelgrims. Pater David verbindt in zijn embleemboek de Toren van David, behangen met schilden en zegetekenen en zinnebeeld van het Oude Testament, met de zwangere Maagd Maria én met een pyxis (speciaal doosje) waarin de H. Eucharistie bewaard wordt. De Toren, de H. Maagd en de pyxis hebben alle drie een bewarende en beschermende functie. Maria is de Toren van David van het Nieuwe Verbond. Uit haar put de strijdende Kerk haar kracht en zij is tegelijkertijd het symbool van de vaststaande overwinning.

Er zijn nog andere emblemen die ook overgenomen zijn uit de Litanie van Loreto, zoals de aanroeping van Maria als de nieuwe Ark van het Verbond (*Fœderis arca*). Het wonderdadige beeld fungeert als de Ark van het nieuwe verbond dat God met de Nederlanden wil sluiten, na het verraad van een deel van de bevolking dat koos voor de ketterij en de opstand tegen het wettig gezag. « *De nieuwe bedevaartkerk zal die Ark tot tempel dienen, de omliggende stad wordt niets minder dan een nieuw Jeruzalem* » (Duerloo en Wingens, p. 120).

Een ander voorbeeld : Onze-Lieve-Vrouw als de Morgenster, *Stella matutina*. Om dat te onderstrepen is de enorme koepel van de kerk bezaaid met vergulde zevenpuntige sterren, 298 om precies te zijn. En wie goed kijkt, merkt dat over een van de ribben van de koepel een trap loopt ; het is de Jacobs ladder of *Scala Jacob*, die letterlijk tussen de sterren naar de hemel voert. Pater David trekt

in zijn embleemboek een parallel tussen de ladder waarvan de slapende aartsvader Jacob droomde en de Maagd Maria : zij is ons voorgegaan naar de hemel, aan ons nu om in haar spoor de ladder van de deugd te beklimmen.

DONKERE WOLKEN

Wanneer de aartshertogen op 25 april 1619 vanuit Diest in Scherpenheuvel aankomen om er hun jaarlijkse noveen te volbrengen, zien de zaken er minder gunstig uit dan men bij het begin van het bestand verwachtte. Na tien jaar bouwen is de nieuwe bedevaartkerk nog lang niet af ; men behelpt zich met het stenen kerkje, al is dat veel te klein geworden. De gezondheid van Albrecht gaat

Links de *Turris Davidica*, de Toren van David. Rechts zien we over de koepel en tussen de sterren de *Scala Jacob* of Jacobs ladder lopen.

er op achteruit en hij moet zich in een draagkoets verplaatsen. Isabella, die in 1605 in verwachting was van een kindje dat niet levensvatbaar bleek, heeft zich ondertussen moeten neerleggen bij het feit dat er uit haar huwelijk geen troonopvolger zal geboren worden.

Ook de politieke toestand ziet er niet rooskleurig uit. In de Verenigde Provinciën is de vredespartij onder leiding van Johan van Oldenbarnevelt van de macht verdreven. De nieuwe sterke man is Maurits van Nassau, de zoon van Willem van Oranje, die aanstuurt op oorlog met Spanje. De kans dat het Twaalfjarig Bestand zal verlengd worden, is bijgevolg uiterst klein.

Van wie kan er in die sombere omstandigheden hulp verwacht worden? Enkel van de Hemel, enkel van de H. Maagd Maria. En dus leggen Albrecht en Isabella zich twee weken lang met de grootst mogelijke vurigheid toe op de devotie tot Onze-Lieve-Vrouw van de eik.

« Het aartshertogelijke hof staat weliswaar bekend voor zijn uitgebreid kerkelijk ritueel, maar die veertien dagen verleggen de aartshertogen en hun hovelingen alsnog de grenzen. De noveen loopt als een rode draad door het gebeuren. Op 1 mei onderbreekt men dat ritueel voor de viering van het feest van de apostelen Filippus en Jakobus de Mindere. Op 3 mei staat men stil bij het feest van de Heilig-Kruisvinding. Twee dagen later is het de eerste zondag van de maand. Naar gewoonte gaat dan de processie van de rozenkrans uit. Isabella loopt erin mee. Samen met haar hofdames en andere bedevaarders volgt ze het Madonnabeeld op zijn weg rond de stad. Albrecht neemt vanaf een afstand deel aan het gebeuren. Naarmate de processie vordert, laat hij zich in zijn draagstoel rond de kerk voeren. Op de daaropvolgende maandag en dinsdag sluit het vorstelijke gezelschap de noveen af. Vanwege de Kruisdagen heft de hofkapel op die twee dagen de litanie van alle heiligen aan. Woensdag 8 mei is het de vigilie van Ons-Heer-Hemelvaart. Het vorstenpaar biecht in Diest en gaat te communie in het kerkje van Scherpenheuvel. Ze wonen er die dag twee missen en de vespers bij. Daarbij worden zowel de litanie van alle heiligen als de litanie van Loreto gebeden. De volgende dag viert het verzamelde hof het feest van Hemelvaart met bijzondere luister. Na een laatste dienst op vrijdagmorgen verlaat het gezelschap de bedevaartplaats » (Duerloo en Wings, p. 106).

Twee jaar later, in 1621, loopt het Twaalfjarig Bestand jammer genoeg af. De oorlog herbegint. Maar in 1625 behalen de Spaanse legers onder de briljante veldheer Ambrogio Spinola wel een ophefmakende overwinning op de noorderlingen met de inname van Breda, vereeuwigd op het beroemde schilderij *Las lanzas* van Velázquez. Breda was tevoren in handen gevallen van de calvinisten en ingelijfd bij de Republiek. De stad was uitgebouwd tot een sterke grensvesting van waaruit aanvallen op de Zuidelijke Nederlanden ondernomen werden. Spinola dwong Breda op de knieën, schonk de stad terug aan de katholieken en keerde de rollen om:

DE BEEWEG

Al de boeren gaan hun beeweg,
Meie bloeit en zingt in Vlaandren,
Al de boeren langs de wegen
Gaan naar Onze Lieve Vrouwe.

Lieve Vrouwe van Scherpenheuvel,
In de morgen straalt uw koepel,
Uit de boogaards, uit de heide,
Al de boeren gaan hun beeweg.

Al de boeren uit de heuvels,
klokken bonzen, beden gonzen:
Onze Lieve Vrouw van Halle,
Zegen veld en beemd en stallen.

Heel de gouw van Leie en Schelde,
Al de boeren gaan hun beeweg:
Geef ons water uit uw rotse,
Lieve Vrouwe van Oostakker.

Al de boeren gaan hun beeweg,
Lieve Vrouw van Dadizele,
Duin en polder, hout- en vlasland,
Vragen wasdom, vragen vrede.

Meie bloeit en zingt in Vlaandren,
Al de boeren gaan hun beeweg,
Klokken gonzen door de beden:
Lieve Vrouwe, geef ons vrede.

P. van Moerlande

de komende jaren zou de stad een bolwerk worden tegen het Noorden, waardoor het Zuiden een belangrijke adempauze kreeg.

* * *

Aartshertog Albrecht overleed in 1621. Omdat hij kinderloos was, kwamen de Zuidelijke Nederlanden opnieuw onder het rechtstreeks gezag van Spanje. Isabella bleef onze gewesten besturen als landvoogdes, waardoor er tot aan haar dood in 1633 continuïteit was in de religieuze, economische en artistieke politiek van het Zuiden.

De aartshertogin maakte in de zomer van 1627 nog de plechtige inwijding van de bedevaartkerk op de heuvel mee. Naar jaarlijkse gewoonte legde zij de tocht van Diest naar Scherpenheuvel te voet af. Na de liturgische plechtigheid kwam zij naar voren en wierp al haar juwelen op de trappen van het hoogaltaar, als offerande aan de H. Maagd en om blijk te geven van volkomen onthechting. Korte tijd later zou ze trouwens intreden in de orde van de clarissen en haar laatste levensjaren doorbrengen in een klooster in Tervuren.

In onze huidige tijd van geloofsafval is de betekenis van Scherpenheuvel niet te onderschatten. De basiliek is en blijft het grote symbool van de katholieke aard van ons land en ons volk. Ooit zullen wij terug massaal op bedevaart gaan naar Onze-Lieve-Vrouw van de eik en zal zij de patrones zijn van de stralende wedergeboorte van het geloof!

redactie KCR

OVER DE OPVOEDING VAN DE KINDEREN

X. DE STRIJD TEGEN DE LUIHEID EN DE SCHOOLKEUZE

WE moeten als ouders voortdurend vechten tegen de luiheid van onze kroost, omdat dit gebrek hun professionele toekomst en hun toekomst in het algemeen in het gedrang brengt.

JONG GELEERD IS OUD GEDAAN

Je moet echt al vroeg de strijd tegen de luiheid bij je kinderen aangaan. Maar met zachtheid: het moet draaglijk blijven. Want er zijn ook te harde ouders... Als ik door mijn raad om op tijd en stond een pak slaag uit te delen sommige ouders heb aangezet om hun kinderen overdreven te slaan, dan heb ik daar spijt van. Maar toch moet je beseffen dat je kinderen in een samenleving terecht zullen komen waarin je moet werken om overeind te blijven. De kinderen worden al heel jong in de kinderkribbe afgezet en daar staan ze dan aan het begin van een lange, duistere gang, zoals een metropool... En vooruit, vooruit, vooruit maar! Want je moet slagen in het leven en op je vijftiengste *gesetteld* zijn. Verschrikkelijk is dat. Dus, we moeten hard zijn, maar binnen bepaalde grenzen.

Aan de andere kant zal de verplichting om te werken die je aan je kind oplegt doorslaggevend zijn in het gevecht tegen de hoogmoed, het egoïsme en de grillen van het verwende kind. Als de ouders er niet in slagen om hun kind aan het werk te krijgen, dan is dat meestal omdat zij hun kind aanbidden en niet de moed hebben het te doen luisteren: « *Ga je lessen leren! Als je huiswerk niet af is, mag je niet gaan spelen!* » Dat gehamer op steeds dezelfde nagel is echt noodzakelijk en laat het kind zien dat het niet de baas is en dat het zal moeten knokken in het leven. Toen ik klein was, woonde er in Toulon een jongen, Alessandri heette hij, van wie de moeder in de winter kastanjes verkocht en in de zomer ijsjes. Die jongen werkte keihard voor school. Hij wist immers hoe hard het leven van zijn ouders was en hij wilde slagen in zijn examens om uit dat armoedig bestaan te geraken en een goed werk te vinden, zoals dat van de ouders van zijn klasgenootjes die niets uitspookten! Tegenwoordig hoeven onze kinderen er zich geen zorgen meer over te maken of ze later het hoofd wel boven water zullen kunnen houden. En dus moeten de ouders er hun energie in steken om hen tenminste het strikt nodige te laten doen.

Het is goed dat de moeder haar kinderen van kleins af laat helpen met huishoudelijke taken: tafel dekken, boodschappen doen, in de tuin werken enz. Het kind zal in het begin niet zo gerust zijn, bang zijn om stukken te maken of iets fout te doen, maar als je het hem niet al vroeg leert, zal het later nooit een vinger uitsteken. Er zijn moeders die alles zelf willen doen en zelfs hun grote dochters niet laten helpen. Maar dan zullen die altijd klunzen blijven!

Hier antwoord ik op een vraag die me onlangs

gesteld is. Naar mijn mening moeten de moeders hun kinderen zo laat mogelijk naar de kleuterschool doen, tenzij het absoluut niet anders kan. Soms is een kind schrikwekkend asociaal of heeft moeder het te druk, maar je kind al vroeg naar de kleuterschool sturen is niet goed. Je gaat beiden werken en dus zet je de kinderen vanaf hun drie jaar op de kleuterschool omdat je ze niet altijd naar hun grootmoeder kan brengen? Maar je kind lijdt daaronder! Je kan beter maar één salaris hebben zodat moeder zelf voor haar kinderen kan zorgen om hen de vulgariteiten en de promiscuïteit van de kleuterschool te besparen.

DE ROL VAN VADER

De vader mag slechte schoolresultaten niet door de vingers zien, maar mag er ook geen drama van maken en er onophoudelijk over doorzeuren of het kind ontmoedigen. Hij mag de kinderen niet elke avond op hun kop zitten over hun schoolwerk, maar moet wel het gezag erover uitoefenen.

Best vraagt hij een keer per maand naar de resultaten: « *Toon me je punten eens!* » Gaat het goed, dan uit hij zijn tevredenheid. Gaat het niet, dan moedigt hij zijn kind aan. Gaat het daarna beter, dan onderstreept hij wat er beter gaat. Hij volgt zijn kind en vraagt ook desgevallend waaróm zijn punten niet beter worden.

De kinderen vertellen aan tafel wat ze in de klas hebben geleerd en zijn verwonderd dat papa ook grammatica kent. Formidabel! Dat kent hij dus ook al! En zo weten de kinderen dat papa hen steeds zal begeleiden, ook als ze hogere studies zullen doen. Papa houdt ook toezicht op de straffen of op het dreigen met straffen en nooit mag een gegeven straf opgeschort worden. Het kind wil leren paardrijden? Simpel: als het op school zijn best doet is het ja, maar als het niet goed werkt, krijgt het geen paardrijles meer tot het einde van het jaar. En dat hou je dan ook vol! Echte straffen zijn diegene die lang genoeg duren opdat het kind zich realiseert dat het die fout niet had mogen maken.

Het is dus goed dat vader en moeder het studieprogramma van nabij opvolgen en de kinderen helpen alles te begrijpen.

DE KEUZE VAN EEN SCHOOL

De keuze van een school is een zeer ernstige en complexe zaak. Je moet redelijk blijven en je moet rekening houden met alle factoren: godsdienstige en morele factoren, het niveau van de studies en de discipline op de school. Met steeds de examens voor ogen, want die openen de deur naar een beroep. Jullie komen mij om raad vragen in de hoop dat ik mij een oordeel vorm en uiteindelijk mijn orakel uitspreek: die school moet je kiezen. Neen, jullie hebben de genade van staat. Mijn goedkeuring

van jullie keuze is voldoende. Daarom geef ik jullie enkele algemene principes en dan is het aan jullie om met de bijstand van de H. Geest te oordelen en ernaar te handelen. En zelfs als jullie je dan zouden vergissen, zal de goede God jullie helpen.

Welke zijn dan de algemene principes die je voor ogen moet houden bij het uitkiezen van een school? Zoals bij een theologische kwestie zijn er ook hier verschillende principes die op elkaar inwerken zonder dat je kan zeggen dat het eerste principe belangrijker is dan het tweede of het derde. De ouders moeten zelf oordelen welk principe het zwaarst zal doorwegen.

Eerste principe: een katholieke school is te verkiezen boven een niet-kerkelijke school. Ik zeg niet dat dit een absoluut beginsel is, maar het is wel een zeer belangrijk principe. Je moet een katholieke, religieuze school verkiezen boven een staats- of gemeenteschool die atheïstisch is. In een katholieke school, zelfs als het een progressieve is, adem je, hoe weinig misschien ook, een religieuze lucht in omdat de mensen op zijn minst doen alsof ze in God geloven; in een seculiere school, hoe goed voor de rest ook, is de atmosfeer atheïstisch, zelfs als de leraars katholiek zouden zijn. Het geloof droogt daar uit zoals een mens in de woestijn onherroepelijk uitdroogt.

Tweede principe: een school waar een werksfeer en discipline heersen, is te verkiezen boven een school waar wanorde, gebrek aan discipline en onkunde heersen. Er zijn scholen die niet goed lopen, waar het kind niets goeds leert en bovendien rot gemaakt wordt. Als de katholieke school waar je jouw kind naartoe wil sturen een school is waar niet gewerkt wordt, dan zou ik een goede staatsschool kiezen in de straat ernaast omdat het kind discipline moet leren en moet leren werken om door zijn examens te geraken. Dus dat moet je allemaal in de weegschaal leggen en dan zien wat het zwaarst doorweegt. Dat is aan jullie, niet aan mij.

Derde principe: liever een school dichtbij dan een ver weg. Zo blijft het kind verbonden met zijn gezin. De ouders weten waar het kind is. Als er geen les is of de lessen vroeger eindigen, zorgen ze dat het kind naar huis komt en niet op straat blijft rondhangen. Je moet dus een school dichtbij huis verkiezen boven de allerbeste school op 300 km afstand. Ik spreek uit ervaring. Mevrouw X stuurt haar kinderen naar een school op 500 km van huis omdat het een prima school is met prima katholieke, integristische personeelsleden. Het spijtige is dat haar kind een rotjoch is en dat haar schoonzus, haar nicht en haar verre vriendinnen te weten zijn gekomen dat het een prima school is en dat

al hun onhandelbare kinderen, van wie de ouders heel bezorgd zijn over de moraal, daar dan bijeenkomen in die school op 500 km van huis. Al die boefjes liggen daar onder de knoet en moeten van de ochtend tot de avond gregoriaans zingen, maar ze kruipen ook bijeen in hoeken en kanten om van alles uit te spoken zonder dat iemand er iets van weet. De ouders thuis zeggen voldaan: « *Ja, onze Jonas zit daar goed in die prima school!* » Ik weet wel beter en moet erom huilen, want als dat joch in de buurt op school zou zitten, dan zouden de ouders wel snel te weten komen wat het allemaal uitspookt.

EXTERN OF OP INTERNAAT ?

Omdat ik denk dat het thuismilieu het gezondste midden is voor de opvoeding, geef ik de voorkeur aan externaat. « *Ja, maar ze zijn thuis lastig! Ze willen zelf op pensionaat!* » Goed, zet ze dan op pensionaat. Ieder moet dat zelf zien. Het kan ook zijn dat je te afgelegen woont en de school erg ver is, het vervoer te veel geld kost of de scholen in de buurt absoluut niet goed zijn. Of misschien moet je voortdurend verhuizen: dan breng je de kinderen best naar een school in het geografische centrum van het land, zodat je nooit echt veraf bent.

Toen ik jong was, zegden mijn ouders ons op een dag: « *We gaan jullie op internaat plaatsen.* » Mijn oudste broer moest dat jaar zijn middelbaar diploma behalen en die werd bij de broeders op het college ingeschreven. Mijn broertje Bruno, die een opgewekt karakter had en een vrolijke Frans was, wilde ook graag op internaat. En zo werden er dus twee kinderen intern. Ik zelf bleef liever thuis, ook al moest ik dan naar het jezuïetencollege. En dat mocht. Het volgende jaar verhuisden onze ouders nog eens en plaatsten ze ons allemaal op internaat, waar wij heel gelukkig waren.

Er zijn families waarvan de kinderen heel ongelukkig zijn geweest op internaat. Dat hangt er vaak van af hoe je het psychologisch voorstelt. Ouders die dan toch hun kinderen op internaat moeten plaatsen, mogen nooit zeggen dat het als straf is. Dat zou zijn zoals ouders die roepen: « *Jij bent dit jaar niet braaf geweest, dus moet je op het kamp van de CRC!* » Ik had in mijn parochie ouders die nogal antiklerikaal waren en wanneer de zoon thuis was, mocht hij soms als straf niet naar de Mis. Ik heb tegen die ouders moeten vechten om hen duidelijk te maken dat ze het recht niet hadden hun kind te verbieden naar de Mis te gaan onder het voorwendsel van straf. De Mis bijwonen is een recht!

abbé Georges de Nantes

Nederlandstalige uitgave van *Il est Ressuscité! La Contre-Réforme Catholique au XXIe siècle.*

Stichter: † Abbé Georges de Nantes.

Hoofdredacteur: Broeder Bruno Bonnet-Eymard, Maison Saint-Joseph, F-10260 Saint-Parres-lès-Vaudes.

Verantwoordelijke uitgever: A. Van der Schraelen, Driesheide 45, B-2980 Zoersel.

Abonnement voor binnen- en buitenland: € 15. Steunabonnement: vanaf € 20.

Rekening 000-3302057-80. IBAN: BE47 000 3302057 80. BIC: BPOTBEB1.

Internet: <http://nl.crc-resurrection.org/> – E-mail: hij.is.verrezen@gmail.com